

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 16 (2542)
ПЯТНІЦА
16
Красавіка 1971

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Верш «Мая Савецкая Флада» чытае народны паэт Беларусі Пітрुзь Броўка.

Як знак пашаны і ўдзячнасці — букетик вясновых кветак народнаму паэту рэспублікі Аркадэю Кулішову.

У зале — рабочыя і студэнты, служачыя і інтэлігенцыя сталіцы, хлебаробы Мінскага раёна...

Атрымаць аўтограф народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы — вялікая радасць.

ДА Р ЗА ДА Р

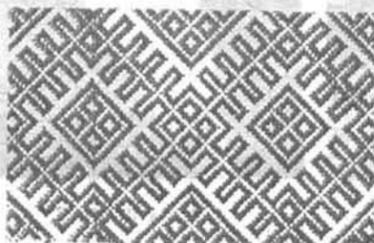
Сустрэча пісьменнікаў з чытачамі... Яна ўзаемна радасная і хваляючая як для літаратараў, так і для тых, каму яны адрасуюць свае творы і на справядлівы суд каго разлічваюць. Першыя прынеслі на гэтую сустрэчу плён сваіх творчых пошукаў і здзяйсненняў, другія прыйшлі на яе са шчырымі, адкрытымі сэрцамі, поўнымі любові і ўдзячнасці, прыйшлі з надзеяй зноў, у наторы раз, зведаць высокае пачуццё душэўнага ачышчэння і далучэння да вялікай таемнасці мастацтва.

Харошыя, чыстыя хвіліны яднання думкі і пачуцця, твораў і чытачоў!

Гэтыя здымкі зроблены на літаратурным вечары, які адбыўся 8 красавіка ў Палацы культуры прафсаюзаў і якім закончыліся праведзеныя ў рэспубліцы ў гонар XXIV з'езда КПСС Дні літаратуры. Рэпартаж з гэтага вечара чытайце на восьмай старонцы.

Аўтограф любімага пісьменніка атрыманы...

Шмат прыхільнікаў сваёй паэзіі мае і Анагаль Аст-рэйна.

Handwritten mark.

З'езд лічыць, што саюзы работнікаў тэатра, архітэктараў, кінематаграфістаў, мастакоў, кампазітараў, работнікаў тэатра, архітэктараў закліканы праяўляць штодзённую ўвагу да творчых праблем развіцця літаратуры і мастацтва, павышэння ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню

і прафесіянальнага майстэрства членаў саюзаў, выхавання высокай адказнасці ў дзеячоў літаратуры і мастацтва за сваю працу перад грамадствам, усямерна ўмацоўваць садружнасць творчых работнікаў з вытворчымі калектывамі.

(З Рэзалюцыі XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза па Справаздачым дакладзе Цэнтральнага Камітэта КПСС.)

ПАЛІТБЮРО ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА К П С С

Л. І. БРЭЖНЕЎ,
Член Палітбюро ЦК КПСС,
Генеральны сакратар ЦК КПСС.

Г. І. ВОРАНАЎ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

В. В. ГРЫШЫН,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

Ф. Д. КУЛАКОВ,
Член Палітбюро ЦК КПСС,
сакратар ЦК КПСС.

Д. А. КУНАЕЎ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

К. Т. МАЗУРАЎ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

М. В. ПАДГОРНЫ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

Д. С. ПАЛЯНСКІ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

А. М. ШАЛЕПІН,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

П. А. ШЭЛЕСТ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

У. В. ШЧАРБІЦКІ,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

Ю. У. АНДРОПАЎ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС.

П. Н. ДЗЭМІЧАЎ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС.

Ш. Р. РАШЫДАЎ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС.

Д. Ф. УСЦІНАЎ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС.

І. В. КАПІТОНАЎ,
Сакратар ЦК КПСС.

К. Ф. КАТУШАЎ,
Сакратар ЦК КПСС.

Б. М. ПАНАМАРАЎ,
Сакратар ЦК КПСС.

А. М. КАСЫГІН,
Член Палітбюро ЦК КПСС.

А. П. КЫРЛЕНКА,
Член Палітбюро ЦК КПСС,
сакратар ЦК КПСС.

А. А. ПЕЛЬШЭ,
Член Палітбюро ЦК КПСС,
Старшыня КПК пры ЦК КПСС.

М. А. СУСЛАЎ,
Член Палітбюро ЦК КПСС,
сакратар ЦК КПСС.

П. М. МАШЭРАЎ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС.

В. П. МЖАВАНАДЗЭ,
Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС.

М. С. САЛОМЕНЦАЎ,
Сакратар ЦК КПСС.

Г. Ф. СІЗОВ,
Старшыня Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС.

Мы можам сёння сказаць, што гэтыя словы, сказаныя на XXIV з'ездзе КПСС, дайшлі да сэрца кожнага грамадзяніна нашай краіны.

Для нашага мастацтва няма больш высокай задачы, як актыўнае служэнне пераможцам, вялікай справы, якой заняты ўсё наш савецкі народ. Справы камуністычнага будаўніцтва. Справы, якая ранаца супрацістая іхны і злобнасці старога свету — свету разушчэння.

Глядзі і чытай чалавек ад мастацтва ваінных дзён і гэтыя думкі, якія сціскаюць і шчыраці пачуццямі, актыўнай паступовай надзеянага мастацтва раішчэння вобразу. Хіба не пра гэта гаварыў у сваім дакладзе на XXIV з'ездзе КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў, такі адназначна:

«Мы за ўважліва адносіны да творчых пошукаў, за поўнае раскрыццё індывідуальнасці здольнасцей і талентаў, за разнастайнасць і багацце форм і стыляў, якія выпрацоўваюцца на аснове метаду сацыялістычнага рэалізму. Сіла партыйнага кіравання — ва ўменні захіць мастаца выкараваць задачай служэння народу, арабіць яго пераананіям і актыўным удзелам пераўтварэння грамадства на камуністычных асновах».

У гэтых, і не толькі ў гэтых, словах дакладу Л. І. Брэжнева выключна зана падрабязна ўсё ўраўнаважана і прафесіянальна і мастацтва ў фарміраванні і развіццё савецкага чалавек, яго маральных пераананіяў, яго духоўнай культуры.

Вельмі араўмела ўсім нам, мастацтвам, ільвіца ўвага партыі да ідэйнага зместу творчых літаратуры і мастацтва, да іх мастацкай якасці, да іх здольнасці ідэіна і э-

В. ГРАМЫКА, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР.

ВЕЛІЧНЫЯ ВЫНІКІ, ВЕЛІЧНЫЯ ЗАДАЧЫ

тэтычна ўздзейнічаць на чытача і глядача.

Высокая мсія служэння народу немагчыма без глыбокага ведання і разумення жыцця самага народа, яго здольнасцяў, яго выкараваць дум і спадзяванняў.

Творчыя ітэарэты і творчы лес мастаца літаратара, аўтара выкараваць ад ітэарэты і лесу свайго народа. Хіба не ў гэтым адна з жыватворнейшых асаблівасцей нашага мастацтва сацыялістычнага рэалізму! Хіба не ў гэтай яго жыватворнай асаблівасці і глумачэнне поспехаў нашага мастацтва, і цудоўныя пераананія яго развіцця!

Возьмем наша беларускае савецкае выкараваць мастацтва. Хіба яго поспехі не з'яўляюцца вынікам хуткага развіцця культуры і мастацтва нацыянальных рэспублік нашага Савецкага Саюза!

За апошніе пяцігоддзе ўсеагульна глядач убачыў ільвіца цудоўных творчых майстроў выкараваць мастацтва Расійскай Федэрацыі і Малдавіі, Украіны і Беларусі, Прыбалтыі і Закаўказзя. Удзяльна вага нашага выкараваць мастацтва ў працэсе ўзаемапраціваў і ўзаемаўважлівасці савецкіх нацыянальных культур — немагчыма. І ў гэтым — адна з ільвіцаў асаблівасцей развіцця сацыялістычнай культуры, у рэшчыцы якой толькі і здольнае было беларускае мастацтва набыць са-

раўную сталасць. Гэта вынік мудрай ленынскай нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі.

Мы гаварымся нашымі поспехамі. Але мы не маем права ні на хвіліну забывацца на нашыя недахопы. Мы павінны ясна ўсвідоміць, кепскае веданне жыцця народа непэабходна вядзе да астацкага славаанія фармальнасцей нашага мастацтва сацыялістычнага рэалізму! Поўнае развіццё індывідуальнасцей, сапраўднае разнастайнасць форм і стыляў на аснове метаду сацыялістычнага рэалізму, пра які гаварыў на з'ездзе Л. І. Брэжнеў, магчымы толькі пры глыбокім выкараваць мастацтвам жыцця, пры яго глыбокім валаданні самым перадавым — марксісцка-ленынскім — сьветапоглядам, пры яго ўмеласце прымяняць тэарэтычныя веды на працы.

Чым больш цесная сувязь мастаца з усім шматгратным жыццём савецкага народа — тым бліжэй ён да творчых дасягненняў і ўдач. Мы павінны ўлічыць гэта ва ўсіх сферах нашага творчага жыцця. Бо менавіта гэтым выкараваць мастацтва ўраўнаважана адназначна кожнага з нас перад партыяй, перад народам. Адказнасць за ідэйную і наіраванасць і мастацкую паўнацэннасць кожнага апаваданія і п'есы, кожнага афорта і жыльвіца палатна, кожнага фільма і скульптуры.

З. СТОМА, народны артыст ССРСР.

З ПАРТЫЯЙ, З НАРОДАМ!

З пачуццём горадзі за нашу вялікую ленынскую партыю, якая вядзе народы Савецкага Саюза ад перамогі да перамогі на шляху будаўніцтва камуністычнага грамадства, за нашу цудоўную магутную Радзіму, якая работнікі мастацтва рэспублік, выкараваць і абірававаем матэрыялы форуму камуністаў.

З вялікім гонарам мы чытаем радкі са Справаздачнага дакладу ЦК КПСС, дзе гаворыцца: «...работнікам савецкага мастацтва за апошнія гады зроблена апавада. Наш народ высокая дэіць іх дасягненні, якія з'яўляюцца сур'ёзным укладам у справу выкараваць камуністычнай свядомасці савецкіх людзей».

І разам з тым усвядомляем, што мы ў неапатным даўгу перад народам, што не заўсёды радзем яго высокамастацкімі, ідэйна змястоўнымі творамі. Пра гэта тапсама з усёй більшавіцкай шчырасцю сказава ў дакладзе Леаніда

Ільвіца Брэжнева: «Часам бывае нават, што твор прысвечан добра, актуальнай тэме, але ствараецца ўражанне, што мастак падшоў да свайго задачы вельмі лёгка, не ўстаў у сваю працу ўсёю сілу свайго таленту. Думаецца, што ўсе мы маем права чакаць ад работнікаў мастацтва большай патрабавацьнасці да саміх сябе і да сваіх таварышаў па прафесіі».

Гэтыя словы мы цалкам адносім да сябе. Калектыв Акадамічнага тэатра Імя Ільвіца Купалы зараз звартае сур'ёзную ўвагу на фарміраванне рэпертуару, што адпавядае бы тым патрабавацьням, якія нам прадаўляюцца партыя і народ. У калектыве ідуць чыты новых п'ес і іх абмеркаванне. У рэпертуары купалаўскага тэатра павінны з'явіцца меса п'есы з вялікім зарадам сучаснай героіні, народнасці, грамадзянскасці, патрыятызму. Гэта могуць быць героіна-раман-

тыдзень выяўленчага мастацтва

Сёння ў горадзе беларускіх аўтамабілебудаўнікоў Жодзіне адбудзецца ўрачыстае адкрыццё Тыдня выяўленчага мастацтва ў Беларусі.

У час тыдня наладзіваюцца мастацкія выставы ў Мінску, Жодзіне, Брэсце, калгасе «Мя-

жак камунізма» Барысаўскага раёна.

Грамадскасць Мінска, студэнты, школьнікі, рабочыя ў

час тыдня наведаюць творчыя майстэрні вядомых беларускіх жывапісцаў, графікаў, скульптараў, пазнаёмца з работай Мінскага мастацка-вытворчага камбіната.

16.IV.1971.

ГАЗЕТА «Літаратура і мастацтва» добра зрабіла, пачаўшы гаворку пра сучасны стан літаратуры да таго, як гэтае пытанне абмяркуе красавіцкі пісьменнік з'езд.

Мне хочацца падзяліцца некаторымі меркаваннямі пра літаратурную крытыку, аб якой на з'ездах чамусьці прынята гаварыць глуха і ў апошнюю чаргу. Пры гэтым зазначаю, што я не збіраюся аналізаваць стан сучаснай беларускай крытыкі ва ўсім яе аб'ёме, з абавязковым вылучэннем галоўнага, строгай паслядоўнасцю асноўных і ўскосных пытанняў. Не прэтэндую таксама на паўнату марціны, якая, вядома, можа быць намалявана і праяснена толькі калектыўна, агульнымі намаганнямі. Гэта — усяго нататкі, якія тычацца галоўным чынам арганізацыйных пытанняў.

У крытыцы справядліва бачаць магутны інструмент ідэалагічнага ўздзеяння на масы, фармавання грамадскай думкі, эстэтычнага выхавання. За ёй абгрунтавана прызнаецца вялікая роля ў вызначэнні характару і асаблівасцей развіцця літаратурнага працэсу. Аднак цяжка знайсці іншы род літаратуры (хіба што сатыра?), якому б пісьменніцкая арганізацыя надавала так мала ўвагі. Іншая справа — папракаць крытыку за адставанне, неаператыўнасць, няўважлівасць да надзённых праблем жыцця, — тут недаробкі крытыкі бачны кожнаму.

Крытыка сапраўды не заўсёды і не ўсюды паспявае за жыццём і літаратурай. Але ці заўсёды тут віна крытыкаў?

Мне здаецца, папракаючы крытыку за яе «спарадычнае адставанне», за пралікі і недахопы ў ацэнцы канкрэтных з'яў літаратуры, мы часам не бачым шмат складаных метадалагічных і арганізацыйных пытанняў.

Нават адстаючы і не ўсюды паспяваючы, крытыка рухаецца наперад. У гэтым лёгка пераканацца, параўнаўшы тое, чым яна багата сёння, з тым, што яна мела 10—15 гадоў назад. І не толькі ў колькасці адносін (лічба і тыраж асобна надрукаваных манаграфій, зборнікаў артыкулаў, паўнота і разнастайнасць крытыка-бібліяграфічных аддзелаў у часопісах), хоць, бясспрэчна, і такі паказчык вельмі значна змяняўся і пераканаўчы. Больш істотна тое, што ўзняўся агульны ідэяна-тэарэтычны ўзровень крытычных матэрыялаў, абвастрылася і паглыблася даследчыцкая думка. Шырэйшым стала кола пытанняў, якімі цікавіцца крытыка, больш разнастайная праблематыка літаратурна-крытычных прац.

З'явіліся таксама — што асабліва радуе — новыя імяны: С. Андрэюк, П. Дзюбайла, У. Гнільмадаў, М. Мушыскі, В. Рагойша, М. Ярош і іншыя.

Праўда, гэты відавочны зрух мог быць большым. Нельга закрываць вочы на заняканасць эстэтычных крытэрыяў, аднастайнасць крытычных жанраў. Больш таго, і сёння мы сустракаемся з вядомай «цэхавай» абмежаванасцю, адсутнасцю грунтоўных тэарэтычных прац па абгульненні вопыту літаратуры сацыялістычнага рэалізму на сучасным этапе, перш за ўсё па такіх пытаннях, як партыйнасць і народнасць літаратуры, суадносны і ўзаемадзеянне метаду і стылю, літаратурнага працэсу і творчай індывідуальнасці, аб'ектыўнага і суб'ектыўнага ў творчым працэсе. Увага крытыкаў — услед за літаратурнаўцамі — па-ранейшаму прыкавана да творчасці нямногіх мастакоў — класікаў і некаторых сучасных паэтаў і празаікаў, тады як на твор-

часці іншых аўтараў, хоць яны друкуюцца шмат гадоў — А. Астрэйкі, А. Бачылы, І. Грамовіча, І. Гурскага, А. Пальчэўскага, Р. Сабаленкі і іншых — зусім няма крытыкі (маюцца на ўвазе, вядома, не рэцэнзіі, параскіданыя па газетах і часопісах і таму практычна недаступныя для шырокага кола чытачоў, а грунтоўныя крытычныя агляды і даследаванні ўсёй творчасці пісьменніка ці лепшых яго твораў).

Вельмі бракуе таксама прац, у якіх беларуская літаратура разглядалася б не ізалявана, а ў адзінстве з дасягненнямі ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры і на фоне гэтых дасягненняў; у якіх раскрывалася б яе нацыянальная своеасаблівасць і спе-

варот, аўтарытэт яе толькі тады трывалы і несумненны, калі крытыка вядзецца на прыцыповых асновах, зыходзіць з агульных ітарэсаў грамадства і літаратуры і глядзіць далёка наперад. І таму тое, што частка твораў, якія выклікаюць бурную рэакцыю чытачоў, не атрымоўвае ў нас усебаковага абмеркавання не толькі ў друку, але нават у творчых калектывах, на пісьменніцкіх сходах, нельга прыняць за нармальнае становішча.

У апошні час набралася шмат заблытаных тэарэтычных пытанняў, якія патрабуюць свайго неадкладнага вырашэння, бо без гэтага няма руху наперад. Адным з такіх пытанняў з'яўляецца, напрыклад, праблема геарайчнага і звязанага з ёй так званая

часам выключэнні, то гэта менавіта — выключэнні, вынік выпадку або ўплыву іншых прычын і абставін, але зусім не аб'яваеці ці пасіўнасці крытыкаў. Не адрэзаныя занадта застаюцца пераважна творы шэрыя, бездапаможныя ў мастацкіх адносінах, якія не выклікаюць глыбокіх пацужаў і думак, не адкрываюць нічога новага.

Вядома, гэта не азначае, што крытыка зусім не павінна займацца такой літаратурай. Час ад часу яна вымушана, абавязана даваць бой макалатуры. Бо калі не рабіць гэтага, літаратурны брак можа прычыніць велізарную шкоду выхаванню ў чытачоў сапраўднага эстэтычнага густу, замарудзіць рост і развіццё літаратуры. Клопат, такім чынам, павінен быць не пра тое ці не толькі пра тое, каб той ці іншы аўтар ведаў думку чытача і літаратурнай грамадскасці пра свой твор (для пасрэднага літаратара не так ужо важна, што пра яго думваюць, — важна, каб яго друкавалі), — клопат павінен быць перш за ўсё пра рэчы грамадскага парадку — пра фармаванне літаратурнага працэсу, павышэнне агульнага ідэяна-эстэтычнага ўзроўню літаратуры. На жаль, некаторыя пісьменнікі не прывычаны да адкрытых, шчырых размоў наконт ідэяна-мастацкіх вартасцей сваіх твораў. Іх цікавіць не ісціна і не сутнасць справы, а кампліменты ў свой адрас, якія выдаюцца часам — за «ўважлівыя адносіны да таленту». Але, як сказаў яшчэ Бялінскі, «будзь усё ціха ды чынна, будзь усюды кампліменты і далікатнасці, тады які прастор для несумленнасці, махлярства, неўцтва: няма каму выкрыць, няма каму сказаць грознае слова праўды!»

І тут нельга не адзначыць адну акалічнасць, якая вельмі перашкаджае нармальнаму развіццю літаратуры — адсутнасць у літаратурных колах той творчай атмасферы, у якой усё самабытнае, таленавітае адчувала б агульную зацікаўленасць і падтрымку. І наадварот — нормай стала б непрымымасць да літаратурнага суратату. Справа прыняла такі непажаданы кірунак, што нават пра некаторыя раманы («Дарога без слядоў» А. Алеміні, «Іскры ў папалішчы» Л. Арабей і інш.), якімі не так ужо часта радуюць нас празаікі, няма грунтоўнай крытычнай прэсы, хоць цяжка дапусціць, каб і гэтыя творы «не заўважылі» крытыкі.

Толькі нежаданым «абвастраць» адносін можна вытлумачыць і тое, што найбольш вопытныя і падрыхтаваныя крытыкі, якія, уласна кажучы, больш за каго іншага маглі б спрыяць вырашэнню спрэчных пытанняў, а таксама пераінтэграваць патоку шэрых, ілюстрацыйных твораў, лічаць за лепшае працаваць над артыкуламі агульнатэарэтычнага характару, над манаграфіямі і крытыка-біяграфічнымі нарысамі, чым весці размовы аб творах, мастацкія вартасці якіх вельмі спрэчныя.

Справа рэцэнзавання мастацкіх твораў значна дапамагла б, на мой погляд, гадавыя агляды літаратуры. Пра неабходнасць такіх гаварылася ўжо многа разоў, і тут я вымушаны проста паўтарыцца, удліваючы важнасць гэтага пытання.

Часам здзіўна і незразумела: няўжо падрыхтоўка аглядаў такая ўжо цяжкая справа? Ці сапраўды ва ўсёй рэспубліцы нельга знайсці літаратараў, здольных зрушыць з месца гэтую праблему? Думаецца, што не так. Бяда ў самацёку, адсутнасці арганізацыі і кіравання. У рэдкіх літаратурных часопісах можна пачуць пытанне: «Што вы запішаце для нас?»

Васіль БУРАН

ЁСЦЬ АБ ЧЫМ ПАДУМАЦЬ

НЕКАЛЬКІ ЗАУВАГ ПРА СУЧАСНУЮ БЕЛАРУСКУЮ КРЫТЫКУ

цыфіка яе развіцця, вызначаўся б яе ўклад у скарбніцу агульначалавечай культуры. Пакуль што вядомыя нямногія працы такога характару: «У сям'і братніх літаратур» Н. Перкіна, «Ля вытокаў сацыялістычнага рэалізму» В. Івашына, «Свет Купалы» Р. Барозкіна, «Голас чалавечнасці» В. Каваленкі...

Адным словам, недаробак, «белых плям» на карце беларускай крытыкі шмат. Але зараз размова не пра іх. Нейкая ж колькасць нявырашаных пытанняў, мабыць, непазбежна пры любым стане крытыкі. Гутарка ідэя аб тэндэнцыі развіцця, аб параўнальным росце і паглыбленні літаратурнай крытыкі, вынік якой — падірэсліва — маглі б быць лепшымі, калі б клопаты пра крытыку не абмяжоўваліся пераважна дэкларацыямі і заклікамі.

Вось пра гэтае «калі б» хочацца пагаварыць больш падрабязна.

Я перакананы ў тым, што крытыка не можа рухацца наперад, не вырашаючы своечасова паўстаўшыя перад ёй новыя складаныя, вузлавыя тэарэтычныя пытанні, ад якіх залежыць яе баявінасць і метадычнасць, не вызначаючы сваіх адносін да ўсіх твораў, вартых увагі, у тым ліку, безумоўна, і спрэчных. Скажу больш: да апошніх яна павінна быць, на мой погляд, асабліва ўважлівай, таму што ўсякая недаказанасць і непрыянасць у такіх выпадках з'яўляецца прычынай крывацоткаў, сумятні ў пісьменніцкіх і чытацкіх колах, выклікае сумненні ў аб'ектыўнасці тых або іншых ідэяна-эстэтычных крытэрыяў. Патрэбны свабодны абмен думкамі, прынцыповае размова на глебе навуковасці з удзелам усіх зацікаўленых бакоў, а не «прапработка», не падбор крытычных выступленняў толькі аднога гатунку.

Прызнанне пэўных вартасцей за тым ці іншым спрэчным творам (калі яны ёсць, зразумела), аб'ектыўнасць ацэнкі яго не можа быць перашкодай для сур'ёзнай размовы аб яго ідэяна-эстэтычных праліках (калі яны таксама ёсць), і тым больш не можа падарваць аўтарытэт крытыкі. Наад-

«дэгералізацыя». Нягледзячы на тое, што пра апошнюю шмат гаворыцца ў прамовах і дакладах, поўнай яснасці, што ж такое «дэгералізацыя», у чым, дзе і як яна праўляецца, у якой ступені яна закранула беларускую літаратуру, няма.

Прычынай многіх нашых бед і недахопаў з'яўляецца слабасць ідэяна-тэарэтычнай, навуковай узброенасці крытыкаў. Менавіта з гэтай прычыны нашы крытыкі недастаткова актыўныя ў барацьбе з буржуазнай ідэалогіяй за чысціню марксісцка-ленінскіх эстэтычных крытэрыяў, высокую грамадзянскасць літаратуры. З гэтай жа прычыны сям-там дае знаць аб сабе палахлівасць, перастрахоўка. Мала падрыхтаваныя крытыкі і рэдактар, як правіла, пасуе там, дзе верх павінны атрымаць партыйная прынцыповасць, пачуццё абавязку і высокай адназначнасці перад грамадствам і літаратурай, асабліва, калі размова ідзе пра складаныя, спрэчныя з'явы літаратуры або калі трэба сказаць ваякае, партыйнае слова адносна крытыкі вульгарызатарскай, эстэтычна глухой.

Нярэдка можна пачуць нараканні на тое, што крытыка, маўляў, не ахоплівае ўсе творы рэцэнзаваннем. Сёй-той бачыць у гэтым яе галоўнае прызначэнне. Але ці правільна патрабаваць рэцэнзавання ўсяго, што выдае друкарскі станок? Ці заўсёды гэта творы, якія заслугоўваюць таго, каб пра іх пісаліся артыкулы і рэцэнзіі?

Пры ўсім тым, што ў такіх нараканнях ёсць пэўная доля праўды і ёсць абгрунтаваныя патрабаванні, не лішнім было б паглядзець на тое, што за літаратура застаецца «за бортам» крытыкі? Ці заўсёды гэта творы, якія заслугоўваюць таго, каб пра іх пісаліся артыкулы і рэцэнзіі?

Проста перагляд таго, што надрукавана летась крытычным аддзелам толькі часопіса «Полымя» — а там каля сотні рэцэнзій — паказвае, што кожная хоць крыху цікавая кніжка вершаў ці апавяданняў, ужо не кажучы пра буйныя рэчы — раманы і апошні, так ці інакш не праходзіць міма ўвагі крытыкаў, і калі бываюць

Сцяпан АЛЕКСАНДРОВІЧ

НАШ СВЯТЫ АБАВЯЗАК

НЯДАўНА Ніл Гілевіч пачаў слушыню размову пра пісьменніцкую моладзь, пра давер'е і ўвагу да тых, у чых руках будучыня, на чых плячах лёс нашай літаратуры. Сёння ж я хачу пагаварыць пра тых, хто ў далёкім ці больш бліжнім мінулым працаваў у беларускай літаратуры, на чых творах мы раслі, расцём і будзем расці, памяць каго мы абавязаны свята шанаваць, як у добраў сям'і дзеці шануюць не толькі бацьку, але дзеда і прадеда...

І. Самы лепшы помнік пісьменніку — выданне і перавыданне яго твораў. Ёсць розныя помнікі па «манументальнасці»: акадэмічны і звычайны збор твораў, аднатомнік, зборнік. Здаўна ў добрых людзей усталявалася завядаўка ўшанавання памяці пісьменніка — адзначэнне яго юбілею выданнем у першую чаргу яго кнігі. Шкада, што толькі ў нас парушаецца ці проста не складалася яшчэ гэтая традыцыя.

Некалькі прыкладаў. У 1965 годзе споўнілася 125 год з дня нараджэння

Францішка Багушэвіча. «Круглая» юбілейная дата? Круглая! Былі ўсе падставы для выдання зборніка аўтара «Дудкі беларускай», тым болей, што апошняя яго кніга выходзіла ў 1952 годзе. Аднак аднатомнік яго твораў з'явіўся толькі праз два гады пасля юбілею (1967). На 1968 год прыпала стагоддзе з дня нараджэння таленавітага і самабытнага празаіка Ядвігіна Ш. Яго высока цаніў такі выдатны знаўца беларускай дакастрычніцкай літаратуры, як Максім Багдановіч, Ядвігіну Ш. прысвечаны асобны манаграфічны артыкул у другім томе «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры». Ён уключаны ў праграму вуну па роднай літаратуры. А паспрабуйце знайсці яго зборнічак у кнігарні. Асобным выданнем творы пісьменніка выдаваліся ажно ў 1946 годзе.

У мінулым годзе наша грамадскасць адзначала 70 год з дня нараджэння Кузьмы Чорнага. Не буду гаварыць пра месца і ролю пісьменніка ў беларускай прозе. Быў вечар памяці К. Чорнага, былі артыкулы ў нашых газетах і часопісах, але не было самага важнага юбілейнага ўшанаван-

ня: на кніжных паліцах так і не з'явіўся першы том доўгачаканага і даўно падрыхтаванага Інстытутам літаратуры імя Я. Купалы АН БССР збору твораў пісьменніка. Не магу ўтрымацца, каб не напамінаць, што збор твораў К. Чорнага выдаваўся ў 1954—1955 гадах і меў у тэксце многа недарэчных паправак.

Даўно насцела пара выдаць і збор твораў М. Гарэцкага.

Або такі яшчэ прыклад. Алякс Гурло — рэвалюцыйны магрос з мінаносца «Забяка» — быў у ліку тых, хто штурмаваў Зімяні палац у векапомную кастрычніцкую ноч. Пра гэта часта гаварылася ў апошнія часы ў дакладах і на розных урачыстасцях, але — здзіўная рэч! — кнігі яго не было ў выдавецкіх планах. І невядома, ці з'явіцца, нарэшце, кніга А. Гурло ў наступным годзе, юбілейным для яго (у студзені 1972 спаўняецца 80 год з дня нараджэння паэта). А не выдаваўся А. Гурло роўна дваццаць год.

Трэба падумаць пра нейкую пэўную сістэму выдання сладчыны мінулага. Вельмі добра, што выдавецтва «Беларусь» наладзіла выпуск серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» і «Па-

Але вельмі рэдка скажучь, што трэба. Таму за агляды брацца пакуль адзін Віктар Каваленка. За рэдкім выключэннем (скажам, апошні артыкул у «Літаратурнай газетзе» — «Сверся с часамем шаг»), атрымліваецца ў яго добра і змястоўна.

Магчыма, варта таксама падумаць аб большай зацікаўленасці крытыкаў у такой калектыўнай працы. Сапраўды, чаму б гадавыя агляды, апублікаваныя ў часопісах і газетках, не перадавалі пасля асобнай кніжкі? Такае кніжка, дапоўненая лепшымі артыкуламі і рэцэнзіямі года, з'явілася б каштоўным дапаможнікам для прапагандыстаў літаратуры, настаўнікаў-славеснікаў, бібліятэкараў, а зборнікі за шмат гадоў — незаманнай крыніцай для даследчыка і гісторыка літаратуры.

Праўда, у нас ужо ёсць пэўны вопыт выдання такіх зборнікаў. Маю на ўвазе зборнікі «Літаратура нашых дзён» (1963 г.), які падрыхтавала секцыя крытыкі і літаратуразнаўства, і «На высокай хвалі» (1968 г.) у выданні «Народнай асветы». Нягледзячы на тое, што зборнікі прыхільна прынялі чытачы і літаратурная грамадскасць, далейшы выпуск іх прыпынуўся.

Ажывіць і палепшыць справы літаратурна-крытычнага фронту могуць толькі людзі — таленавітыя і працавітыя энтузіясты, і яны, вядома, знойдуцца, калі папашаць, калі працягнуць больш клопатаў аб выхаванні маладой змены. Між тым рады крытыкаў папаўняюцца надзвычай марудна, для іх ідэяна і творчага росту не створаны нармальныя абставіны, заснаваныя на дабрабытлівасці, дыялогічнасці, павязе да кожнай ішчырай і праўдзівай думкі. І Саюз пісьменнікаў няк прымірся з гэтым.

Вядома, выхаванне маладых крытыкаў — справа нялёгка, намнога цяжэйшая, чым, скажам, выхаванне паэтаў і празаікаў. Аднак крытыкам менш за ўсё надаецца ўвагі.

Вельмі адбіваецца на папаўненні крытычных радоў прантыка прыёму ў саюз толькі тых аўтараў, у якіх ёсць па творчым рахунку не меней адной, а то і дзюх асобна выдадзеных кніжак. І гэта ў той час, калі крытык, які займаецца сістэматычным рэцэнзаваннем, здольны напісаць на працягу года ў лепшым выпадку два-тры артыкулы (ён жа яшчэ недзе працуе!), большая частка якіх па меры набліжання аўтара да запаватнага зборніка непазбежна старэе. Па гэтай прычыне «крытыкам» робяцца выключна літаратуразнаўцы, людзі, якія праішлі праз аспірантуру і змаглі надрукаваць сваё дысертацыйнае даследаванне.

Недастаткова, на мой погляд, працуюць з маладымі крытыкамі часопісы — «Польмя», «Малодосць», «Неман». Я не ведаю, ці быў у практыцы гэтых часопісаў хоць адзін выпадак абмеркавання іх гадавой крытычнай прадукцыі сумесна з аўтарскім актывам, — абмеркаванне не дзеля формы, а з мэтай вучобы маладых прафесіяналаў — майстэрства, вызначэння канкрэтных перспектываў далейшай работы. А гэта ж толькі адна з магчымых форм творчага кантакту паміж маладымі і сталымі крытыкамі.

Зусім не пашкодзіла б таксама ўстанавленне заахвочальных прэмій за лепшыя артыкулы і рэцэнзіі.

Адным словам, падумаць ёсць пра што. Нявырашаных набалелых пытанняў — процьма, і было б надрэнна, калі б яны сталі прадметам гаворкі на пісьменніцкім з'ездзе.

эзія народаў свету». Цяпер, — мяне, я думаю, падтрымаюць многія, — наспела патрэба выдаваць яшчэ і сэрью, скажам, «Наша спадчына» (назва ўмоўная). У нас жа не сабрана і не выдадзена да гэтага часу творчая спадчына Янік Лучыны, Ядвігіна Ш., К. Каганца (яго п'еса «Модны шляхцюк» у савецкі час ні разу не выдавалася! Не ведаю, ці ўвоўдзе яна ў «Бібліятэку беларускай драматургіі»), Лявона Гмырака, Кандрата Лейкі і многіх іншых. Няма нават больш менш поўнага аднатомніка твораў Цёткі, дзе былі б сабраны не толькі яе вершы, але і проза, артыкулы, крывянаўчыя нарысы, пераклады.

Не так далёка да стогодовага юбілею з дня нараджэння вялікіх сыноў беларускага народа Янік Купалы і Якуба Коласа. Час бяжыць імкліва. Вельмі добра, што неўзабаве з'явіцца першыя тамы новага збору іхніх твораў. Але ці не пара рыхтавацца да акадэмічнага выдання купалаўскай і коласаўскай спадчыны? Чаму б, нарэшце, не ажыццявіць выданне верша Я. Купалы «А хто там ідзе?» у перакладзе на мову народаў свету?

Дрэнна і няўмела прапагандуем мы

Н ЕЛЬГА ўявіць сабе нармальнага чалавека, які жыў бы ў поўнай ізаляцыі ад іншых людзей — без ніякіх кантактаў, без абмену думкамі, без узбагачэння чужым вопытам. Тое ж — і літаратура. Як кожны чалавек з'яўляецца членам грамадства, так і нацыянальная літаратура ўваходзіць у садружнасць роднасных літаратур (у беларускім выпадку — савецкіх, славянскіх), а разам з імі — у сусветную літаратуру. Кожная нацыянальная літаратура ўносіць свой пасляны ўклад у сусветную, дзякуючы бесперапыннаму абмену мастацкімі каштоўнасцямі. Такі абмен асабліва ўзрос у наш час паскораных камунікацый, калі выдатны твор адразу ж становіцца здыбыткам розных народаў і розных кантынентаў. Калі б не было ўзаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння, кожная літаратура была б вымушана самастойна выдумваць «порах», што запавольвала б яе развіццё і сведчыла б-не так аб яе арыгінальнасці, як аб правінцыяльнай адсталасці.

Кантакты літаратур пачынаюцца з кантактаў паміж пісьменнікамі — асабістых і апасродкаваных, праз творы. У гэтым сэнсе вонкава справы выглядаюць у нас няблага. У Беларусі наладжваюцца дні, дэкады і тыдні братніх літаратур. Прывязваюцца да нас госці з-за рубяжа. У сваю чаргу беларускія пісьменнікі бываюць у самых аддаленых кутках нашай краіны — ад Находкі і Магнітагорска да Кішыніва, ад Душанбе да Рыгі, адпраўляюцца ў заграниччя вакажы. Карысць такіх кантактаў відавочная. Але іх вынікі маглі б быць больш значныя. Нейк Максім Рыльскі жартам сказаў: «Калі я чуў словы пра дружбу народаў, рука міжволі цягнуцца да келіха...». Я не маю нічога супраць келіха, без яго пры сяброўскай гасціне не абходзіцца. Я толькі супраць таго, каб кантакты, як гэта часта бывае, зводзіліся да ўзаемных тостаў. У выніку такіх дзён, тыдняў і дэкад павінна нараджацца нешта непараўнальна большае, чым тост ці нават некалькі выпадковых перакладаў у прэсе. Павінна нараджацца паўсядзённае творчае ўзаемадзеянне. З паездкі ў братнюю рэспубліку ці краіну пісьменніку трэба вяртацца не «паўнамоцным прадстаўніком» — такім, як Янка Брыль у дачыненні да Польшчы, Ніл Гілевіч у дачыненні да Балгарыі ці Рыгор Барадулін у дачыненні да Латвіі. А колькі яшчэ братніх рэспублік чакае ў нас такіх вострых зацікаўленых пажыццёвых прадстаўнікоў?!

Найбольш дзейнай і плённай формай літаратурных ўзаемазвязяў з'яўляецца, вядома ж, мастацкі ўзаемапераклад. За апошнія гады нашымі перакладчыкамі зроблена многа. Але, мабыць, напярэдадні пісьменніцкага з'езда ўсё ж важней гаварыць пра тое, што яшчэ не зроблена, што трэба зрабіць у бліжэйшыя гады.

Я не буду арыгінальны, калі скажу, што мы перакладаем яшчэ мала. Пра гэта ўжо грунтоўна пісалі ў «ЛіМе» іншыя. Да сказанага ім мне хочацца дадаць толькі некалькі фактаў і меркаванняў.

У студзені гэтага года мне давялося прысутнічаць на пленуме Саюза пісьменнікаў Літвы, прысвечаным сувязям літоўскай літаратуры з літаратурамі іншых народаў. Старшыня камісіі па літаратурных сувязях паэт Юсцінас Марцінкявічус прывёў у сваім дакладзе такія лічбы. За апошнія пяцігоддзе, з 1966 па 1970 год, асноўнае літоўскае выдавецтва «Вага» выпусціла ў перакладзе на літоўскую мову 688 перакладных кніг агульным тыражом 13 мільянаў 175 тысяч эк-

здыбыткі і дасягненні нашай беларускай літаратуры многанацыянальнаму ўсесаюзнаму чытачу. Неарзумела, чаму ў серыі «Бібліятэка всемірнай літаратуры» Я. Купалы і Я. Коласа ўдзінулі ў адзін том. А дзе ж беларуская проза? Няхай бы тады беларускую прозу ў гэтай серыі прадстаўляла хаця б беларуская яркая і самабытная казка. Нешта вельмі бедна прадстаўлена наша паэзія і ў «Бібліятэке паэта» (вялікай і малой серыі), нешта не сустракаў я кніг беларускіх пісьменнікаў і ў «Народной бібліятэке», якая выдаецца каторы год.

Не так даўно газета «Вячэрні Мінск» паведаміла, што ў Эстоніі адкрыўся 80-ы па ліку дзяржаўны музей. У нашай рэспубліцы толькі 39 музеяў; з іх літаратурных — 4 (Літаратурны музей Янік Купалы і яго філіял у Вязьніцы, Літаратурны музей Я. Коласа і філіял у Мікалаеўшчыне). Мала? Вельмі і вельмі мала!

Па нейкай крыўднай і недаравальнай абьяквасці мы да гэтага часу не маем яшчэ музея Максіма Багдановіча (Заканчэнне на 6-й стар.).

А. МАЛЬДЗІС

МАЦАВАЦЬ «ВЯСЁЛКАВЫЯ МАСТЫ» ДРУЖБЫ

земляраў (г. зн. сярэднім тыражом у 19 тысяч экзэмпляраў). З гэтай колькасці на рускую класічную і савецкую літаратуру прыпадаюць 224 кнігі, літаратуры народаў СССР — 102, сацыялістычных краін — 128 і астатні свет — 234 выданні. У будучым «Вага» плануе штогодна даваць чытачам каля 130 новых перакладных кніг. Адзначыўшы, што плённа развіваюцца кантакты літоўскай літаратуры з латышскай, эстонскай, украінскай, грузінскай, дакладчык сказаў, што літоўцы ў вялікім даўгу перад беларусамі — за ўсё пасляваеннае час з беларускай мовы перакладзена ўсяго каля 20 кніг. А я з горыччу падумаў, што ў яшчэ большым даўгу перад сваімі бліжэйшымі суседзямі беларусы. Хіба мы маем права на нейкую ўзаемнасць, калі за той жа час пераклалі ўдва менш, калі за апошнія пяць гадоў не выдалі ніводнага перакладу з літоўскай мовы, калі да сённяшняга дня не маем на беларускай мове зборнікаў твораў Людаса Пры і Пятраса Цвіркі, Жэмайты і Саламеі Нерыс (апошні, праўда, рыхтуецца). Такая ж «запазычанасць» у нас перад латышамі і эстонцамі — яны перакладаюць нас утрыя больш, чым мы іх.

Не сакрэт, што на беларускую і з беларускай мовы перакладаецца далёка не заўсёды самае лепшае, сапраўды вартае. Часам паміж пасрэднасцямі дзейнічае прыныц: я перакладаю дабра, а ты мне. У анталогіі і зборнікі па віце ўкладальнікаў трапляюць творы другарадных, выпадковых. Колькі гадоў назад у Вільнюсе выйшаў у перакладзе з беларускай мовы рэпертуарны зборнік «Дружба» (укладальніца С. Гурчы). Беларуская проза прадстаўлена ў ім слабенкім апавяданнем той жа С. Гурчы «Любімы горад», драматургія — пасрэдна аднаактоўкай П. Данілава. А потым, трапіўшы ў суседнюю рэспубліку, мы са здзіўленнем чуем з самадзейнай сцэны творы, пра існаванне якіх не падарвалі ў сябе на радзіме. Прынамсі, так было са мною і з мастацтвазнаўцам Л. Дробавым, калі нядаўна, на днях дружбы братніх народаў у Днепрапятроўскай вобласці, у якасці класікаў беларускай літаратуры нам паднеслі... Урэшце, справа не ў прозвішчах, а ў шkodнай тэндэнцыі, у збедненым уяўленні, якое атрымваюць пра беларускую літаратуру нашы суседзі.

Я разумею абмежаваныя магчымасці нашых выдавецтваў, разумею, што зусім не абавязкова перакладаць на беларускую мову кожную добрую кніжку, якая выйшла ў братняй рэспубліцы ці за рубяжом, — асабліва, калі ўжо ёсць рускі пераклад. У сілу блізкасці беларускай мовы да рускай колькасць перакладаў у нас непазбежна будзе меншай, чым, скажам, у Літве ці Эстоніі. Але тым больш востра паўстае пытанне аб крытэрыях адбору. У першую чаргу павінны перакладацца творы выдатныя, вяршыні іншых нацыянальных літаратур. З'яўленне такіх перакладаў — жыццёвая неабходнасць, бо яны дазваляюць нашым паэтам удасканальваць майстэрства, павышаюць агульны эстэтычны ўзровень беларускай літаратуры. Па-другое, складаючы планы выдання перакладной літаратуры, трэба аддаваць перавагу творам, прысвечаным Беларусі або напісаным у ёй (а такіх, асабліва ў польскай літаратуры, знойдзецца багата).

Думаецца мне, што па традыцыйнай беларускай сціпласці мы ўсё яшчэ недастаткова прапагандуем сваю літаратуру за межамі нашай рэспублікі. Прайшоў час, калі нас перакладлі дзеля этнаграфічнай цікаўнасці — маўляў, існуе і такая літаратура... Цяпер нам цікавіцца ўжо як роўнямі, на парытэтных пачатках. А для такой уземнай «любаві» нам патрэбна не толькі больш перакладаць самім, але і мець у кожнай рэспубліцы, у іншых краінах сваіх добрых сяброў, «паўнамоцных прадстаўнікоў». Ім трэ-

ба дапамагаць у выбары твораў, сістэматычна запрашаць у Беларусь дзеля вывучэння нашай мовы, культуры, побыту, як гэта робяць, скажам, літоўцы, Пануль што такіх сяброў можна пералічыць на пальцах: колькі чалавек у Маскве, у Кіеве і Львове, у Польшчы, Альбінас Жукаўскас у Літве, Олеў Пыгі ў Эстоніі, Вацлаў Жыдліцкі ў Чэхіі, Уолтэр Мэй у Англіі, Г. і Н. Вылчавы ў Балгарыі. За апошнія пяцігоддзе нас надрэнна перакладалі ў Польшчы (асобныя выданні Быкава, Мележа, Танка, Шамякіна), ГДР (вось-вось выйдзе двухтомная анталогія беларускага апавядання), Балгарыі. Але ўсё яшчэ мала нас ведаюць у Румыніі, Венгрыі, Югаславіі. Што ж датычыцца капіталістычнага Захаду, то мы не маем нават упэўнена сказаць, колькі там нашых сяброў і дзе, бо «Летанс друку ВССР» падае адпаведныя звесткі толькі па сацыялістычных краінах. У выніку мы не маем поўнасцю ацаніць уклад, які ўносіць беларуская літаратура ў сусветны літаратурны працэс. Не маем (па няведанні) і даць належны адпор нашым недругам, фальсіфікатарам гісторыі беларускай літаратуры (я не думаю, каб кола іх на Захадзе абмяжоўвалася аднымі беларускімі буржуазнымі нацыяналістамі). Адным словам, яшчэ слаба вядзецца дзейная, наступальная прапаганда беларускай літаратуры. У гэтым сэнсе нам трэба павучыцца, скажам, у эстонцаў, якія выдалі гісторыю роднай літаратуры на англійскай мове, у азербайджанцаў, якія праз выдавецтва «Прогресс» рыхтуюць анталогію сваёй паэзіі на французскай і прозы на англійскай мовах, у літоўцаў, якія ўсё, што пішацца на Захадзе пра літоўскую літаратуру, станюць або адмоўна ацэньваюць на старонках рэспубліканскага часопіса «Пяргал».

Не менш важна, чым устанавіць і мацаваць літаратурныя сувязі, з'яўляецца іх асэнсаванне і даследаванне. За апошнія пяцігоддзе ў Беларусі ня мала зроблена на ніве параўнальнага літаратуразнаўства. Супрацоўнікі Інстытута літаратуры АН ВССР падрыхтавалі два зборнікі, прысвечаныя ўзаемадзеянню беларускай літаратуры з літаратурамі іншых славянскіх і неславянскіх народаў, — «Садружнасць літаратур» (1968) і «Старонкі літаратурных сувязяў» (1970).

Адзначаючы першыя поспехі беларускага параўнальнага літаратуразнаўства, нельга замоўчваць тое, што па сваёй маладосці і нешматлікасці даследчыцкіх сіл яно яшчэ не справілася з шэрагам «белых плям». Недастаткова даследуюцца беларуска-рускія літаратурныя сувязі, асабліва савецкага перыяду. Амаль няма работ па тыпалогіі старажытнай беларускай літаратуры. За невялікім выключэннем (Я. Семянон, Н. Лапідус), няма работ па сувязях беларускай літаратуры з літаратурамі несацыялістычнага Захаду.

Для далейшага ажыўлення літаратурных сувязяў, мабыць, патрэбны таксама арганізацыйныя захады. Па прыкладзе літоўцаў нам варта стварыць пры Саюзе пісьменнікаў спецыяльную камісію, якая б планавала і накіроўвала літаратурныя кантакты, прапагандавала нашы лепшыя здыбыткі за межамі рэспублікі, у дапамогу перакладчыкам штогодна складала рэкамендацыйныя спісы твораў і г. д. Наспела патрэба ў прадстаўнічым семінары прапагандыстаў і перакладчыкаў нашай літаратуры на іншыя мовы. Усё гэта садзейнічала б умацаванню тых «вясёлкавых мастоў», якія збліжаюць літаратуры і народы, садзейнічаюць іх узасемнаму ўзбагачэнню.

16.IV.1971.

Паэтка і перакладчыца Ніна МАЦЫШ. Нарадзілася ў 1943 годзе ў вёсцы Швы Біроўскага раёна. Пасля заканчэння Біроўскай сярэдняй школы паступіла ў Мінскі дзяржаўны педагогічны інстытут замежных моў. У 1966 годзе атрымала дыплом выкладчыцы французскай мовы, аднак на стане адароў працаваў у школе не можа. У друку з арыгінальнымі вершамі і перакладамі з французскай, нямецкай, англійскай, польскай выступае з 1962 года. У выдавецтве «Беларусь» у 1970 годзе выйшаў зборнік вершаў «Агонь».

Паэтка Жэня ЯНІШЧЫЦ. Нарадзілася ў 1948 годзе ў вёсцы Рудні Пінскага раёна. Скончыла Паранюкую сярэднюю школу, паступіла ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Цяпер — студэнтка пятага курса філалагічнага факультэта (аддзяленне беларускай мовы і літаратуры). Першыя вершы паэтэсы з'явіліся ў друку ў 1965 годзе. У мінулым годзе выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў

свет першую яго кнігу — зборнік вершаў пад назвай «Спецыяль граматыка». Крытык Валентин КРУТЫК. Нарадзіўся ў 1930 годзе ў Астрашынскім Гарадку Мінскага раёна. У 1960 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Вучыўся ў аспірантуры. Некаторы час працаваў выкладчыкам мовы і літаратуры ў школе, пасля — у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва». Цяпер — рэдактар аддзела ў рэдакцыі часопіса «Неман». З крытычнымі артыкуламі і рэцэнзіямі ў друку выступае з 1959 года.

Паэт Юрыя ГОЛУБ. Нарадзіўся ў 1947 годзе ў вёсцы Горна Зэльвенскага раёна. Пасля заканчэння сярэдняй школы паступіў на факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. З мінулага года жыве ў Гродне — працуе рэдактарам на мясцовай студыі тэлебачання. З першымі вершамі выступіў ў рэспубліканскім друку ў 1963 годзе. У выда-

вецтве «Беларусь» у 1969 годзе выйшаў першы зборнік вершаў «Гром на зялёнае голле». Літаратуразнаўца і Мікалай ГРЫБЧЫК. Нарадзіўся ў 1923 годзе ў вёсцы Бятэнь Іванавіцкага раёна. Скончыў Гродзенскі педагогічны інстытут і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Доктар філалагічных навук. Працуе загадчыкам кафедры беларускай літаратуры Гомельскага ўніверсітэта. Піша з 1957 года. Аўтар кніг: «Фальклорныя традыцыі ў беларускай дэмастрычнай паэзіі», «Архывы Куляшова», «Максім Багдановіч і народная паэзія» і інш.

Паэт Казімір КАМЕЙША. Нарадзіўся ў 1943 годзе ў вёсцы Малыя Навікі Стаўбінскага раёна. Пасля заканчэння сярэдняй школы працаваў служыў у Савецкай Арміі. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Працуе рэдактарам літаратурна-драматычнага вярніцтва на Беларускім радыё. З першымі вершамі выступіў у друку ў 1960 годзе. У 1969 годзе выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў

свет першы зборнік вершаў паэта пад назвай «Воссесянія пошны». Крытык Мікалай МАТУКОўСкі. Нарадзіўся ў 1929 годзе ў вёсцы Трубыліна Краснапольскага раёна. Скончыў Магілёўскі педагогічны інстытут і аспірантуру пры Мінскім педагогічным інстытуце імя М. Горькага. Кандыдат філалагічных навук. З крытычнымі і літаратурна-навуковымі артыкуламі выступае з 1952 года. Аўтар кніг «Праза Кузьмы Чорнага», «Праблемы сучаснай беларускай прозы», неміжынік артыкулаў і рэцэнзій у перыядыцы. Дацент Магілёўскага педінстытута.

Драматург Мікалай МАТУКОўСкі. Нарадзіўся ў 1929 годзе ў вёсцы Калочына Расонскага раёна. Пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта працуе ў перыядычным друку. З 1966 года — уласны карэспандэнт газеты «Навісты» на Беларускім ССР. Літаратурнай працай займаецца з 1960 года. Аўтар п'ес «Мужчына, будзь мужчынам» (1966), «Тры дні і тры ночы» (1967), «Амністыя» (1970). Член КПСС.

НАШ СВЯТЫ АБАВЯЗАК

[Працяг. Пачатак на 4-й стар.]

ча. Здаецца, сёння не трэба даказваць і пераконваць, які гэта вялікі і шматгранны пісьменнік. Чым больш расце і багацее наша літаратура, тым большай паўстае перад намі гэтая велічная і трагічная свая дзіва фігура, зорка, што свеціцца на паэтычным небасхіле побач з Я. Купалам і Я. Коласам. Талант, роля і месца М. Багдановіча ў беларускай нацыянальнай літаратуры без перабольшання аналізічнага таленту, ролі і месца Лесі Украінкі ва ўкраінскай паэзіі. Дык чаму ж мы не павучымся ў суседзяў, які трэба шанавалі памяць сваіх выдатных людзей?

Няма і музея Ф. Багушэвіча. Здавалася, маюцца ўсе магчымасці, каб у Кушлянах, дзе захаваўся дом паэта, зрабіць цікавы і багаты мемарыяльны музей. Аднак гэтага, на вялікі жаль, не здарылася. Асабістыя рэчы Ф. Багушэвіча трапілі ў Ашмянскі краязнаўчы музей, часткова ў прыватныя рукі, многае беззваротна загінула. Сёння ў занятым стане дом паэта. Яшчэ ў горшым выглядзе магіла Ф. Багушэвіча ў Жупранях — гэта няма дакор нашай незразумелай абывацкасці.

Ці не прыйшла пара пераўтварыць музей К. Чорнага ў Цімавічах у дзяржаўную культурна-асветную ўстанову? Руцёмі рукамі настаўнікаў, вучняў і землякоў пісьменніка сабраць цікавыя матэрыялы. Важны пачатак зроблены, цяпер трэба асігнаванні і хоць бы адна штатная адзінка.

Няма пакуль музея Ф. Скарыны, К. Каліноўскага, Ц. Гартнага, З. Бядулі. Было б яшчэ паўбяды, калі б у нас быў агульны Літаратурны музей беларускай літаратуры, дзе канцэнтраваліся б рукапісы пісьменнікаў, разнастайныя матэрыялы пра іх жыццё і творчасць, асабістыя рэчы. Але і такога музея ў нас, на жаль, няма.

А чаму б пры Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна ці пры фундаментальнай бібліятэцы АН БССР не зрабіць музей беларускай кнігі, дзе была б аднострэваная гісторыя беларускага кнігадруку, сабраная поўная калекцыя беларускай кнігі, матэрыялы пра жыццё і дзейнасць вялікага першадрукара? Францішак Скарына — наша горадасць і слава, і памяць яго трэба належным чынам ушанаваць. Да таго ж у 1975 годзе спай-

няецца 450 год, як друкарскі станок Ф. Скарыны быў перанесены з Прагі ў Вільню — пачалося ўпершыню кнігадрукаванне ў межах тэрыторыі нашай краіны. У Вільнюсе рыхтуюцца шырока адзначаць гэты юбілей, толькі чамусьці мы застаемся абычу, нібы гэта слаўная дата не датычыць нашай культуры.

Марудна ідзе ў нас справа з устаноўкай помнікаў Янку Купалу і Якубу Коласу, Францішку Скарыну і Кастусю Каліноўскаму. Нешта не памятаю я, каб Саюз пісьменнікаў першым адрывіць мемарыяльны домкі на дамах, дзе жылі Ц. Гартны, П. Глебка, М. Клімковіч, Я. Пушча, М. Засім і інш. Тут ужо трэба не так многа сродкаў, патрэбны толькі ініцыятыва. Колькі разоў шла гаворка ў саюзе пра ўвекавечанне памяці беларускіх пісьменнікаў у нашай сталіцы і абласных гарадах. Аднак у Мінску да гэтага часу няма вуліц В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Цёткі, Ц. Гартнага, М. Багдановіча, М. Гарэцкага, П. Глебка і многіх іншых.

Не ведаю, хто вінаваты ў тым — ці Саюз пісьменнікаў ССРСР і Міністэрства марскога флоту, ці наша беларуская сціпласць, — але ў пісьменніцкай флоры, якая плавае на шырокіх акіяніцкіх прасторах свету, няма пакуль што параходаў «Янка Купала» і «Якуб Колас». Некаторыя схлыны тлумачыць гэта тым, што Беларусь — не марская дзяржава. А хіба марскія дзяржавы Татарская Аўтаномная Рэспубліка і Арменія, прадастаўнілі якіх ёсць даўно ў пісьменніцкім флоте?

Пра ўсё гэта я ўзімаю гаворку па праве і абавязку старэйшых гісторыка-мемарыяльнай камісіі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Многія з пісьменнікаў, відаць, не ведаюць нават пра яе існаванне. Нічога даўнага! Камісія існуе толькі на паперы. Некалькі разоў у свой час камісія звярталася з некаторымі прапановамі, пра якія была тут гаворка, у сапрапарыят СШБ, але безвынікова.

У мудрых дзяржаўных планах на наступную пяцігодку прадугледжана развіццё не толькі эканомікі рэспублікі, але і нацыянальнай культуры. Няхай разам з беларускай нафтай і калійнай соллю беларускімі аўтамабілямі і трактарамі, беларускай бульбай і лёнам ідуць у шырокі свет духоўныя здабыткі народа! Няхай жа хутчэй на вуліцах нашай слаўнай сталіцы з'явіцца бронзавыя Янка Купала і Якуб Колас, няхай расчыніцца дзверы новых музеяў, няхай хоць паперы выдаць акадэмічныя зборы твораў нашых класікаў, няхай беларуская песня горда гучыць над палетамі, а роднае слова ў школе!

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, паважаны Уладзімір Міхайлавіч!

У сваім артыкуле «Вось так мы і жывём» («ЛіМ», 15 і 22 студзеня 1971 г.) я не хацеў Вас пакрыўдзіць. Проста я быў не згодны з некаторымі вашымі развагамі і прапановамі, звязанымі з жыццём сённяшняй калгаснай вёскі. І як жа я быў здзіўлены, калі прачытаў новы ваш артыкул «Чалавек з працы пачынаецца» («ЛіМ», 19 сакавіка 1971 г.).

Вы пачалі свой артыкул словамі «пра густы не спрачаюцца» і паспрабавалі папракнуць мяне, быццам я маю дрэнны эстэтычны густ, бо люблю, калі ў вёсках «па дварах вішчаць вепрукі і гудуць паялыя лямпы», «калі валакучы мужчыны шырокіх, як лавы, асмеленых жоўтых вепрукоў у хаты свежаваць», «калі гучыць свая музыка па ўсім сяле». Так, сапраўды, я люблю ўсё гэта. Ды толькі, Уладзімір Міхайлавіч, не таму, што мне прыемна слухаць, як раве на ўсё горла прыпёрты швайкай гладкі ва-семнаццаціпудовы парсюк. Мне прыемна, што людзі ў вёсках маюць кілбасу, не гаворачы пра сала, што яны сталі жыць заможна. А вось на гэта варта было б звярнуць увагу. Вы падкрэслілі, што ваша «вока некалі цешыла тое, як гаспадыня, беручыся лячы хлеб, надзявала белы фартух, павязвала на галаву белую хустку і чаравала над дзяжкой» (падкрэслена мной.—В. Д.). Не ведаю, як яна там «чаравала». А вось як мясяць цеста, я таксама памятаю. Памятаю, як маці ківалася над дзяжкой, стаіўшыся да семага поту, а потым выцёрала лоб гэтым самым белым фартухом. Так што ваш досціп «каму сніцца хлеб, а каму сала», мне здаецца, не да месца. Але пакінем пра густы, гэта занятак мала плённы. Пакінем пакуль што ў спакой і дзяку, бо нам яшчэ трэба пагутарыць шмат аб чым. І ў першую чаргу пра «закінутую некуды ча гарышча сяўню», пра цэл, калаўрот, ступу і жорны.

Дык вось, у новым сваім артыкуле вы шмат пішаце аб значэнні працы для чалавека. «Чалавек з працы пачынаецца», «лад жыцця чалавека з працы пачынаецца», «праца... адна з самых характэрных адзнак чалавека». Усё гэта, вядома, правільна. І я нідзе гэтага не аспрэчваю. Толькі вось што мяне здзіўляе: па-вашаму, калі селянін, трымаючы ў руках цапільна, гасіць з-за вуха дубовым бічом па снапах, гэта праца; калі ён лупіць таўкачом у ступу ці, абхаліўшы рукой слізкі млен, да памутнення ў вачах круціць жорны, гэта таксама праца. А вось калі ён, скажам, на трактары працуе ці на камбайне, дык гэта што—не праца?

Цяпер праца таксама цяжкая, складаная, але больш адказная, чым тады, калі жанчыны варылі саладуху, ткалі шарачок і сукалі цэўкі. І мне думаецца, сёння лепей заклікаць пакланяцца машынам, у прыватнасці, камбайнам і магутным

самазвалам, і людзям, якія на іх працуюць, чым маліцца на цэл і ступу, як на ікону.

У сваім разважанні аб значэнні працы для чалавека вы прыводзіце выказванні К. Маркса і Ф. Энгельса. Але калі і далей вы будзеце чытаць класікаў марксізма-ленінізма, то знойдзеце ў іх, што сялянская псіхалогія мае дваісты характар: з аднаго боку, для селяніна характэрна працавітасць і гаспадарлівасць, якой вы захапляецеся, а з другога боку, характар селяніна — гэта характар дробнага ўласніка, які і нараджаецца ў вы-

Віктар ДАЙЛІДА

І ХЛЕБ, і САЛА...

АДКРЫТАЕ ПІСЬМО
Уладзіміру ЮРЭВІЧУ

ніку гэтай працавітасці і гаспадарлівасці і пра які вы, на жаль, забываеце. І ніяк нельга з вамі пагадзіцца, што «сённяшняя ява вёскі — калектыўнасць працы, грамадскі характар узаемаадносін між людзьмі» выраслі на такіх «падвалінах», як цэл, жорны, ступа і іншыя «дапапоўняю» прылады працы. А я думаю інакш. Калектыўнасць працы, грамадскі характар узаемаадносін між людзьмі нарадзіліся і выраслі ў выніку сацыяльнай рэвалюцыі, у выніку замены прыватнай уласнасці на прылады і сродкі вытворчасці грамадскай уласнасці. А такія «падваліны», як цэл, калаўрот, ступа, дададзім яшчэ саха і ўласная палоска, раз'ядноўвалі людзей, нараджалі формулу «чалавек чалавеку воўк». Успомніце хаця б Міхала Тварыцкага з «Трэцяга пакалення» К. Чорнага і Васіля Дзятліка з «Палескай хронікі» І. Мележа, і вы ўпэўніцеся, да чаго прыводзіць гэтая сялянская працаві-

ЗНАЁМЦЕСЯ: НОВЫЯ ТАЛЕНТЫ

КОНКУРС МАЛАДЫХ ВАКАЛІСТАў ПРЫБАЛТЫКІ І БЕЛАРУСІ

Пяць дзён (з 6 па 10 красавіка) у Мінску праходзіў конкурс маладых вакалістаў Літвы, Эстоніі і Беларусі. Творчыя спробы маладых спявакоў Прыбалтыкі і Беларусі праводзіцца не

ўпершыню. Летась конкурс праходзіў у Таліне, а зараз гасцей прымалі мінчане.

Карэспандэнт штотыднёвіна «Літаратура і мастацтва» папрасіў раска-заць пра конкурс стар-

шыню журы — народную артыстку ССРСР Л. Алён-сандраўскаю.

— Нам, беларусам, нялёгка спаборнічаць, скажам, з Эстоніяй, дзе на высокім узроўні музычная адукацыя дзіцей, дзе надзвычай многа увагі аддаюць харавому спяванню, дзе шануюць і любяць песню. Але тым цікавей спаборнічаць з такімі падрыхтаваным

«праціўнікам», — гаворыць Ларыса Пампееўна.

Конкурс праводзілі тэатральныя аб'яднанні трох рэспублік. Мэта яго — выявіць маладых таленавітых спявакоў, якіх нам усё яшчэ не хапае. Па ўмовах конкурсу ўдзельнікі яго выконвалі складаныя партыі з опер класікаў рускай і зару-бежнай музыкі, кампазі-тараў братніх рэспублік і народнай песні.

Конкурс праходзіў у атмасферы сардэчнай дружбы і ўзаемаразумен-ня. Ад кожнай рэспублікі ў склад журы увайшлі тры прадстаўнікі — ап-

домыя дзельчы мастацтва і педагогі. Ад Літоўскай ССР — народны артыст рэспублікі прафесар А. Сташкевічутэ і выкладчык Вільнюскай дзяржаўнай кансерваторыі В. Факіевайтэ і А. Вайдунайтэ; ад Эстонскай — народны артыст ЭССР рэктар Талінскай дзяржаўнай кансерваторыі В. Гур'еў, народная артыстка рэспублікі В. Лунд-Гер-рац, педагог кансерва-торыі Л. Ісакава; ад Беларусі — загадчык на-федры кансерваторыі С. Асколкаў, дырыжор тэат-ра оперы і балета Ул. Мацвеевіч і п.

У першым туры кон-курсу ад Беларусі удзельнічала 28 спява-коў: студэнты кансерва-торыі, навучэнцы музыч-ных вучылішчаў, салісты тэатра оперы і балета і філармоніі. На другі тур было дапушчана 14 на-шых вакалістаў. З літ-вы прыхілаў шасць, з Эстоніі — сем спявакоў. Такім чынам, у другім туры экзамен трыма-лі 27 маладых вакалістаў. Журы прызнала вартым удзельнічаць у апошнім, трэцім туры конкурсу 17 чалавек.

Ганаровае званне лаў-рэатаў конкурсу мала-дых вакалістаў рэспублі-цы Прыбалтыкі і Белару-

У ДОМЕ ПЕРШАГА КАСМАНАЎТА

Мінула дзесяць гадоў з таго дня, калі свет здзівіла і ўсхвалявала вестка: «Першы чалавек у космасе!» Імя Юрыя Гагарына паўтаралі на ўсіх мовах Зямлі. З першых фатаграфій людзі палюбілі гагарынскую ўсмешку, яго шчырасць, яго адкрытую ласкавую душу, што свяцілася ў кожным позірку і слове. Ён адразу стаў легендаю, а ўвэшны на сенсацыю зарубежныя каментатары адразу ж узвалі нашага касманаўта ў княжачкі род і нават адшукалі «родзічаў» на далёкіх кантынентах.

А на яго радзіме ўсе ўспаміналі, як некалькі гадоў назад светлавалосы хлапчук ганяў мячык па пыльных вуліцах Гжацка, як бегаў з сябрамі па росных лугавінах з вудай на Гжаць, а ягоны бацька ў першыя цяжкія пасляваенныя гады з абломкаў варажых самалётаў і снарадаў выплаўляў чыгункі і патэльні, каб людзям было ў чым зварыць бульбу, рабіў калыскі і «стоечкі» дзецям. Зямлякі помнілі, калі Юрыў быў рамеснікам і студэнтам Саратаўскага індуст-

дужымі шырокімі далонямі. Аляксей Іванавіч Гагарын. У яго — глыбока запалыя зоркія вочы, пасечаны дробнымі маршчынамі твар, закасаныя рукавы працаўніка, якога толькі што адарвалі ад работы.

Ідзем праз вуліцу ў светлы цагляны домік у маладым садку. Гэта новы дом Гагарыных. Але яны ў ім не жывуць.

— Прыраслі да свайго гнязда. Тут і дзетак пагадавалі, — гаворыць Ганна Цімафееўна.

У новым доме ўсё гаворыць пра першаадкрывальніка сусвету: фатаграфіі, карціны, сувеніры і падарункі, прывезеныя з усіх канцоў свету, вісці дыван ад рабочых Віцебскай фабрыкі, альбомы Мінска і Віцебска. Ганна Цімафееўна проста і шчыра расказвае пра любімую ўнучку Аленку, пра слаўную нявестку Валю, пра Юрачку. Для яе ён заўсёды дзіця, сыноч, якога ведае і любіць свет. Нагаварыўшыся, мы выйшлі на ганак. Аляксей Іванавіч расказваў

Празінік Уладзімір МЯНКОВІЧ. Нарадзіўся ў 1907 годзе ў вёсцы Крывуша Аршанскага раёна. Вучыўся на літаратурна-гістарычным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. З 1933 па 1967 год працаваў у друку. Зараз — персанальны пенсіянер. Літаратурнай працай займаецца з 1932 года. Аўтар шэрагу нарысаў і мастацкай прозы: «Крок у будучыню», «Шляхам герояў», «Медуніцы», «Лісныя знаходкі», «Землякі», «Яны былі першымі». Член КПСС.

Паэт Павел ПРУДНІКАУ. Нарадзіўся ў 1911 годзе ў вёсцы Стары Дзедзіч Клімавіцкага раёна. У 1937 годзе скончыў Ленінградскі педагагічны інстытут. Доўгі час працаваў выкладчыкам рускай мовы і літаратуры ў школе. Цяпер — супрацоўнік рэдакцыі часопіса «Служба быту». Літаратурнай працай займаецца з 1930 года. Першы зборнік вершаў «Песні грузчынаў» выйшаў у свет у 1932 годзе, другі — «Час майго нараджэння» — у 1968.

Крытык Аляксей ПЯТКЕВІЧ. Нарадзіўся ў 1931 годзе ў вёсцы Новы Свержань Стаўбцоўскага раёна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэта імя У. І. Леніна і аспірантуру пры ім. Кандыдат філалагічных навук. Працуе загадчыкам кафедры Беларускай літаратуры ў Гродзенскім педагагічным інстытуте імя Я. Купалы. Літаратурна-крытычнай дзейнасцю займаецца з 1958 года. Аўтар шэрагу артыкулаў і раманізац у перыядычным друку і зборніках.

Перакладчык Анатоль ШАУХА. Нарадзіўся ў 1930 годзе ў пасёлку Дорахава Рузскага раёна Маскоўскай вобласці. У 1954 годзе скончыў Маскоўскі дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў на спецыяльнасці італьянскай мовы. З таго ж часу займаецца перакладамі з італьянскай на беларускую і з беларускай на італьянскую. У яго перакладах у выдавецтвах рэспублікі выйшлі сем твораў. Працуе літаратурным супрацоўнікам у рэдакцыі часопіса «Беларусь». Член КПСС.

тасць і гаспадарлівае, дай толькі ёй размах і спрыяльную глебу.

Я тут нічога новага не адкрываю, усё гэта прапісныя ісціны, але аб іх яшчэ ўсё, як бацьчыце, трэба напамінаць.

Шмат увагі ў сваім артыкуле Вы адводзіце пытання выхавання моладзі. Згодна з Вашымі сцвярджэннямі, «усцерагчы людзей, асабліва маладых, ад спажывецкіх адносін да зямлі і вярнуць спрадвечную пашану да яе» (падкрэслена мной.—В. Д.) можна заклікаць «пакланяцца» сяўні, цэпу, ступе, жорнам і дзяжы. Я згодзен, мы павінны прывучаць дзяцей выконваць «самую прымітыўную працу». Хай сабе вучацца хлапчукі вязаць бярозавыя венікі, драць лыка, гарадзіць плот. Толькі лягчэй, вядома, навучыцца вязаць венікі ці сплесці лапці (для музея, вядома), чым, скажам, вытачыць дэталі на такарным станку або навучыцца кіраваць аўтамашынай ці трактарам. У школе, як мне вядома, венік звяза кожны вучань, пачынаючы з трэцяга класа. А вось даскачала кіраваць трактарам, аўтамашынай, працаваць на такарных станках змога далёка не кожны, нават старшакласнік. Таму, не грэбуючы «прымітыўнай» працай, мы павінны ўсё ж змалку прывучаць дзяцей выконваць складаную працу, якая патрабуе адпаведных ведаў, умання і чыперу. Зразумейце, не дарэмна ж цяпер у школах краіны адбываецца пераход навучання па новых, больш складаных праграмах, накіраваных на паглыбленае вывучэнне тэхнічных навук, асабліва матэматычных, пачынаючы нават з малодшых класаў. Гэтага вымагае ад нас жыццё, прагрэс. І я ўпэўнены, хутчэй вырасце «неродны ўмелец», вынаходца, мастак тады, калі ён змалку будзе акружаны оазымі тэхнічнымі прыладамі, калі ён будзе мець доступ да машыч, да розных механізмаў, калі ён змога з малых год карыстацца ў сваіх практычных занятках хоць бы некаторымі, хоць прасцейшымі дасягненнямі сучаснай навукі і тэхнікі. І авалодванне змалку сучаснай тэхнікай, арыентацыя на сучаснасць наогул ніколі не перашкодзіць нам выходзіць у моладзі любоў да зямлі. Мы сапраўды будзем выходзіць любоў да зямлі і да працы на ёй, толькі не тую «спрадвечную», сялянскую, а новую, у лепшым сэнсе гэтага слова, заснаваную на камуністычнай свядомасці і на «падвалінах» новых уземаадносін.

Далей. Вы папракаеце мяне, нібыта я ратую «за нейкую «экспартаваную», «прывозную культуру». Але ж аб гэтым я нідзе нічога не гавару. Вось докладныя

слышы з майго артыкула: «...патрэбна ўзняць агульную культуру сяла», у другім месцы: «Вось таму, каб «затрымаць» моладзь у вёсцы, нам трэба ўзняць культуру сяла».

Незразумелы і Ваш непакой аб тым, «каб сціраючы грані між горадам і вёскай, не сціраць і некаторыя перавагі сельскага побыту, каб з прыходам горада на вёску (падкрэслена мной.—В. Д.) засталася ўсё ж пэўная спецыфіка вёскі». Не ведаю, якія перавагі Вы маеце на ўвазе. Калі Вы дбаеце зноў-такі пра дзяку, сяўню і саладуху, то ваш непакой дарэмна. Ідзе натуральны працэс, і людзі самі, без усякага прымусу, пакідаюць сабе тое, што ім патрэбна. І наўрад ці трэба нам аб гэтым турбавацца.

Праедзіце сёння па палях, па вёсках Беларусі, і Вы заўважыце, як па-іншаму, сапраўды па-сучаснаму разважаюць цяпер вясковыя людзі. Вы адчуце дыханне часу. Я б параіў зрабіць гэта яшчэ таму-сяму з нашых пісьменнікаў. А то некаторыя маладыя людзі ледзь толькі закончаць першы курс інстытута, а ўжо пішуць свае мемуары пра тое, як іх бабуля жыла, як яна калісьці пякла драпікі з леташняй бульбы, назбіранай вясной на полі.

Вы не крыўдуйце на мяне, Уладзімір Міхайлавіч. Я цаню і шаную Ваш талент і вельмі паважаю Вас, як чалавека. Вось таму і дэзважаю сабе з Вамі спрачацца. У нас жа адна мэта, адзін інтарэс і, дельбог жа, аднолькава нам патрэбны і хлеб, і сала.

АД РЕДАКЦЫІ.

Артыкулы Уладзіміра Юрзвіча і Віктара Дайліды, на нашу думку, унікаюць шэраг важных пытанняў, звязаных з сённяшнім побытам, сённяшняй культурай вёскі.

Вягледзячы на некаторы палемічны запал, выступленні абодвух пісьменнікаў на старонках «Літаратуры і мастацтва» аб'ядноўвае непадробная зацікаўленасць прадметам гаворкі, актуальнасць якой пацвярджаецца раішніямі XXIV з'езда партыі.

Рэдакцыя мяркуючы неўзабаве вынесці пытанні, узнятыя У. Юрзвічам і В. Дайлідам на суд, так сказаць, зацікаўленых асоб — грамадскасці адной з вёсак рэспублікі.

рыяльнага тэхнікума, як адначасова з вучобай у тэхнікуме закончыў курсы аэраклуба. Гжацкага хлапчука клікала неба. І ён першы ступіў у нязведаныя прасторы сусвету, адкрыў чалавецтву дарогу ў космас.

У ліпені 1964 года праходзілі Дні беларускай літаратуры на Смаленшчыне. Раніцаю мы прыехалі ў Гжаць і першым чынам пайшлі ў школу, якую закончыў Юрыў Гагарын, гарталі яго падручнікі і сшыткі, дзённікі і школьныя журналы. Потым прыйшлі на ціхую зялёную вуліцу, пераступілі парог хаты, дзе ён рос. Першае адчуванне супярэчлівай неверагоднасці: хата, як тысячы хат у нашых мястэчках і сёлах: заімішэлая брамка, два акны з блакітнымі аканіцамі на вуліцу, пры сцяне — лаванка. У канаве сытыя гусі скубучы дзяцельнік, у пяску купаюцца і сакоуць куры.

З брамки выходзіць маладзжавая кабата ў рабенькай паркалёвай сукенцы і хатніх пантофлях, гладка зачесаныя валасы закручаны на патыліцы. І знаёмая гагарынская ўсмешка, адкрытая ветлівасць і дабрыва. Ганна Цімафееўна перадала падабенства і абаяльнасць свайму слаўтаму сыну, якога ведае ўвесь свет. Следам накульгвае сухенкі, з

пра сад, пра тое, якія яблыкі любіў Юрыў, якую спіўку ён абкопваў вясною. Тут нас і сфатаграфавалі карэспандэнт раённай газеты.

Хто ж на гэтым здымку! Краіні злева стаіць Іван Грамозіч, побач з ім — першы сакратар райкома партыі А. Астахаў, Ганна Цімафееўна і Аляксей Іванавіч Гагарыны, за імі паст Ілья Фрэнкель, пісьменнік Мікалай Антонаў, аўтар гэтых радкоў, да парэнчаў прыхінуўся паэт Сяргей Арлоў, унізе стаяць Іосіф Васілеўскі і Аляксей Пысін, побач з імі работнікі раённай газеты.

Здаецца, гэтая незабыўная сустрэча была так нядаўна. Успамінаюцца ўсмешкі і галасы бацькоў першага касманаўта, расказы настаўнікаў і аднагодкаў Юрыя Гагарына.

Цяпер роднаму гораду ён даў сваё слаўнае імя, на плошчы стаіць помнік вечна маладому Юрыю Аляксеевічу. Я ўяўляю, як Ганна Цімафееўна часта прыходзіць да сына, глядзіць і нешта ціха гаворыць. У памяці народа ён вечна жывы, і сёння гучыць яго вясёлае «Па-е-ха-лі!» Паехалі ў першую невядомую дарогу ў сусвет, якую ён адкрыў чалавецтву.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Не першы год пры бярозаўскай раённай газеце «Мая камунізма» працуе літаратурнае аб'яднанне «Крыніца», якое ўзначальвае намеснік рэдактара Я. Сяленн. Зараз у аб'яднанні — больш як пятнаццаць чалавек.

Часта да пачынаючых аўтараў, прыязджаюць вядомыя беларускія пісьменнікі. Яны дапамагаюць членам літаб'яднання авалодаць пісьменніцкімі сакрэтамі, праводзяць творчыя гутаркі.

Нядаўна ў гасцях «Крыніцы» быў галоўны рэдактар часопіса «Неман» А. Макаёнак.

Фота І. АСКІРКІ.

сі заваявалі дзевяць спеваў: Маці Пальм (бас) — саліст Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра «Эстонія», Анатоль Падгайскі (барытон) і Міхаіл Эданавіч (бас) — студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, лны заваявалі тры першыя прэміі; Ірына Шыкунова (лірычнае сапрана) — салістка Беларускага тэатра оперы і балета, Рэгіна Мацютэ (лірычнае сапрана) — студэнтка Вільнюскай дзяржаўнай кансерваторыі, Эва Нэзі (мецца-сапрана) — салістка Дзяржаўнага тэатра «Эстонія», ім прысуджаны тры другія прэміі; Міхаіл

Галкоўскі (лірыка-драматычны тэнар) — саліст Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета, Людміла Дамброўская (мецца-сапрана) і Аляксандр Сарпау (барытон) — студэнт Талінскай кансерваторыі. Яны падзялілі паміж сабою тры трэція прэміі. Дыпламантант конкурсу сталі маладыя ваяцкі: Яраслаў Пятроў (бас) і Іван Ілімец (тэнор) — студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, Эльвіра Васілюта (мецца-сапрана), Стасіс Люпіляўскас (тэнор) і Арвідас Даўнарас (барытон) — студэнты

Вільнюскай кансерваторыі, Кюліні Нуут (лірычнае сапрана) — студэнтка Талінскай кансерваторыі. Дыпламамі адзначаны таксама і канцэртмайстры Тамара Міясарава і Марат Лапацін (Беларусь), Тарзіна Алапа (Эстонія) і Людміла Капырына (Літва). Удзельнікі заключнага канцэрта лаўроатаў конкурсу парадавалі служачоў цудоўнымі сваімі маладымі галасамі, майстарствам выканання. І ў заключэнне. Конкурс збліжае нашы народы, умацоўвае дружбу, спрымае развіццё мастацтва.

ТЫДЗЕНЬ назад закончыў сваю работу XXIV з'езд КПСС, які вызначыў задачы партыі на новым этапе камуністычнага будаўніцтва, акрэсліў новыя даягяды імклівага і магутнага наступу нашай Радзімы. З'езд роднай партыі савецкія людзі прысвячалі свае лепшыя справы і здзяйсненні, працоўныя і творчыя поспехі. Разам з усім савецкім народам перадз'ездаўскую ўдарную вахту неслі і пісьменнікі, работнікі культуры і мастацтва.

На працягу некалькіх месяцаў дзесяткі пісьменніцкіх брыгад ездзілі па абласцях і раёнах. У калгасах і саўгасах, на заводах і фабрыках, у тэхнікумах і інстытутах адбыліся сотні літаратурных вечароў, сотні сустрэч пісьменнікаў з чытачамі.

Чытачы гарадоў і вёсак з вялікай увагай і цікавасцю слухалі жывое пісьменніцкае слова, на свае вочы ўбачылі, а то і пазнаёмліліся з любімымі аўтарамі, атрымалі на памяць іх аўтаграфы. Усё гэта, безумоўна, паспрыяе росту іх зацікаўленасці і любові да роднай літаратуры, да роднага мастацкага слова. Пісьменнікі ж за час паездак па гарадах і раёнах бліжэй пазнаёмліліся з сённяшнім воблікам сваёй рэспублікі, з жыццём і працай нашых людзей, з іх думкамі і памкненнямі, вынеслі ад сустрэч са сваімі чытачамі шмат яркіх, незабыўных уражанняў, што, несумненна, паслужыць ім на карысць у далейшай творчай працы. У гэтым — галоўная вартасць і каштоўнасць праведзеных у рэспубліцы напярэдадні і ў дні з'езда партыі Дзён літаратуры.

І вось яны закончыліся. — 8 красавіка ў Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся іх заключны вечар. Прасторны зала палаца перапоўнена — на сустрэчу з любімымі пісьменнікамі сабраліся шматлікія шчырыя сябры кнігі: рабочыя і служачыя, інтэлігенцыя і студэнты Мінска, сельскія працаўнікі Мінскага раёна.

— Сустрэчы пісьменнікаў са сваімі чытачамі, працоўнымі горада і вёскі, — гаворыць, адкрываючы вечар, сакратар Мінскага абкома партыі У. Багданаў, — сталі ў нас добрай традыцыяй. Прайшлі Дні літаратуры на Брэстчыне і Віцебшчыне, Гродзеншчыне, Гомельшчыне і Магілёўшчыне. Прыемна, што Дні літаратуры ў нашай вобласці праходзяць у час работы XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

У Справаздачным дакладзе Цэнтральнага Камітэта, з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК Леанід Ільіч Брэжнеў, у прамовах дэлегатаў дадзена глыбокі аналіз развіцця савецкай літаратуры, падкрэслена яе ўзрастаючая роля ў фарміраванні светлагляду савецкага чалавека, яго маральных перакананняў, духоўнай культуры.

У гарадах і раёнах вобласці за гэтыя дні адбылося больш 50 сустрэч, на якіх прысутнічала каля 12 тысяч чытачоў. Пісьменнікі расказалі аб поспехах, з якімі літаратары Беларусі сустрэлі XXIV з'езд партыі, падзяліліся планами на будучае. Мы спадзяемся, што знаёмства з вытворчымі калектывамі, іх жыццём і справамі дапаможа пісьменнікам у іх творчай працы, у стварэнні паўнакроўных вобразаў нашага сучасніка, дапаможа глыбей пранікнуць у сутнасць такіх найважнейшых сацыяльных з'яў, як навукова-тэхнічная рэвалюцыя, збліжэнне ўзроўню жыцця горада і вёскі, раскрыццё

самыя глыбокія духоўныя працэсы ў сям'ядомасці і характары людзей, Сустрэчы з працоўнымі будуюць натхняць нашых пісьменнікаў на стварэнне новых праўдзівых і высокамастацкіх твораў, вартых нашага часу.

Прадставіўшы прысутным літаратарам, якія прыйшлі ў той вечар у Палац культуры, У. Багданаў дае слова другому сакратару праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Шамякіну.

— Дні літаратуры, — гаворыць І. Шамякін, — падыходзяць да канца. Яны прайшлі ва ўсіх абласцях рэспублікі. І не толькі ў рэспубліцы. Вялікая група нашых пісьменнікаў выязджала на Урал, у горад мсталургаў Магнітагорск, дзе яны правялі больш трыццаці літаратурных вечароў. У гарады і раёны Беларусі выязджала больш ста пісьменнікаў. Яны правялі 890 вечароў і сустрэч з працоўнымі, на якіх прысутнічала, па самых мінімальным падліках, больш ста тысяч рабочых, калгаснікаў, настаўнікаў, студэнтаў, вучняў. Гэта наш

заўсёды з табой, партыя! Мы заўсёды будзем верныя ленинскім ідэям! Усе свае здольнасці, веды і свой талент мы аддамо вялікай справе пабудовы грамадства, імя якому — камунізм!

На трыбуне — электрамонтажнік Мінскага аўтамабільнага завода, ударнік камуністычнай працы В. Каралёнак. Ён гарача вітае пісьменнікаў ад імя рабочых сталіцы, у тым ліку ад імя шматтысячнага калектыву аўтазаводцаў:

— Сувязь аўтазаводцаў з мастацтвам, з літаратурай трывалая і традыцыйная. Яна яшчэ больш умацавалася за апошнія гады. На заводзе адбылося нямала творчых сустрэч з работнікамі мастацтва, пасяджэнняў клубу аматараў паэзіі, фестывяляў з удзелам беларускіх пісьменнікаў. Нашы рабочыя і служачыя канструктары і тэхнолагі добра ведаюць і любяць творы Я. Купалы і Я. Коласа, К. Крапівы і П. Броўкі, А. Куляшова і І. Мележа, У. Карлава і І. Шамякіна. Мы з вялікай цікавасцю сочым за творчасцю беларускіх пісь-

дзяў складала 1193 цэнтнеры і мяса — 140 цэнтнераў. Спаворнічачы за дастойную сустрэчу XXIV з'езда КПСС, калектыву калгаса датэрмінова выканаў абавязальнасці па продажы дзяржаве прадуктаў жывёлагадоўлі. План продажу мяса выкананы на 165 працэнтаў, малака — на 107 працэнтаў. Так папрацавалі мы. Вядома, здабыткі літаратуры не пакажаш лічбамі і працэнтамі. Ды, зрэшты, гэта нікому і не патрэбна. Каштоўнасць вашай працы не ў колькасці, а ў якасці. Хаця, шчыра кажучы, нам хацелася б, каб вы нас радалі і колькасцю, і якасцю. І тады чытач, які бачыць у вас верных памочнікаў партыі, скажа вам шчырае дзякуй. Так, як сёння кажа Івану Шамякіну, Івану Мележу, Петрусю Броўку, Максіму Танку, Аркадзю Куляшова, Васілю Быкаву і іншым вашым таварышам па партыі.

Л. Пунтус паднёс пісьменнікам падарунак — хрустальную вазу важкіх жыгнёвых каласоў. Уручаючы гэты сімвалічны дарунак, ён гаворыць:

— Вы прыносіце нам сваімі кнігамі вялікую радасць і задавальненне, выклікаеце высокую ўзлёт думкі і пачуцця. Мы ж вам дорым сваю любоў і вялікую, шчырую ўдзячнасць. Прыміце гэтыя каласы — яны знак нашай любові і ўдзячнасці. Прыміце, як дар роднай зямлі за ваш дар паэтычнасці.

Заклучны вечар Дзён літаратуры стаў яркім святкам роднай літаратуры, святкам вялікай і плённай дружбы пісьменнікаў і чытачоў. Прачулыя словы ўдзячнасці ў адрас літаратараў гучалі на вечары з вуснаў дырэктара рэспубліканскай школы-інтэрната № 3, заслужанай настаўніцы БССР М. Масальскай, выдатніка баявой і палітычнай падрыхтоўкі, гвардыі лейтэнанта Ю. Спіцына, студэнта Беларускага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Г. Буй. А ў адказ у залу ляцелі вершы. Іх чыталі Е. Лось, Б. Спрычан, М. Аўрамчык, А. Астрэйка, Я. Семяжон, А. Бачыла, А. Русак. З вялікім уздымам свой выдатны верш «Камуністы» прачытаў народны паэт Беларусі А. Куляшоў.

Дружнымі воплескамі сустрэлі прысутныя паўленне на трыбуне народнага пісьменніка рэспублікі К. Крапівы. Прачытаўшы з вялікім поспехам байкі «Пльвец-тэарэтык», «Балада пра Яўтуха» і «Асёл Ісуса Хрыста», ён гаворыць, звяртаючыся да ўдзельнікаў вечара:

— Дазвольце ад імя ўсіх пісьменнікаў рэспублікі выказаць вам шчырую падакву за гэтую сустрэчу, за добрыя пажаданні, за гэты дарогі падарунак калгаснікаў, які напамінае нам аб тым, чый мы хлеб ядзім, і аб тым, каб на нашай літаратурнай ніве каласы былі такія ж важкія і ўмалотныя. Вашы пажаданні супадаюць з добрымі намерамі саміх пісьменнікаў, бо справы і задачы ў нас, урэшце, адны, агульныя. Дазвольце запэўніць вас, што беларускія пісьменнікі будуць і надалей верна служыць народу, партыі, Радзіме.

Выступленнем К. Крапівы закончылася ўрачыстая частка вечара. Потым ён працягваўся ў фазе дзе быў наладжаны продаж кніг беларускіх пісьменнікаў. Тут жадаючыя маглі атрымаць аўтаграф сваіх любімых аўтараў. Тут, у фазе, працягваліся таварыскія гутаркі і кантакты пісьменнікаў і чытачоў.

Закончыўся вечар вялікім канцэнтам удзельнікаў мастацкай самадзейнасці нашай сталіцы.

ДАР ЗА ДАР

ЗАКЛУЧНЫ ВЕЧАР ДЗЁН ЛІТАРАТУРЫ У МІНСКУ

своеасаблівы рапарт з'езда роднай партыі.

Але галоўная наша праца, працягае ён, творы. Перыяд паміж нашымі пісьменніцкімі з'ездамі дакладна супаў з восьмай пяцігодкай, аб выкананні планаў якой рапартавалі з'езду працаўнікі горада і вёскі. У нас была свая пяцігодка. Рыхтуючыся да з'езда партыі, да сэйму пісьменніцкага з'езда, мы дэталёва аглядзелі вынікі працы нашага літаратурнага цэха. Прадукцыя яго радуе! Словы таварыша Брэжнева: «Выклікае вялікае задавальненне той факт, што плённае развіццё літаратуры і мастацтва адбываецца ва ўсіх нашых рэспубліках, на дзесятках моў народаў СССР, у ярынай разнастайнасці нацыянальных форм», — у поўнай меры адносіцца і да нашай беларускай літаратуры. Мы маем права ганарыцца яе поспехамі. Працавалі з уздымам пісьменнікі ўсіх пакаленняў. Паказвалі прыклад працадольнасці, высокага майстэрства, грамадзянскай актыўнасці стэрэйныя нашы таварышы. З такім жа ўздымам працавала сярэдняе пакаленне — самае шматлікае і найбольш творча актыўнае. Шмат цікавых твораў далі нашы маладзейшыя таварышы. Аб гэтым сведчыць рост нашага саюза: за пяцігодку мы прынялі ў члены Саюза пісьменнікаў 60 чалавек.

Далей І. Шамякін гаворыць аб папаўненні беларускай літаратурнай Ленініны, аб паспяховым развіццё гэтай пагратызму нашага народа ў гады вайны, а таксама тэм калгаснай вёскі і інтэлігенцыі, спыніўся на тым, што яшчэ не зроблена, на тых пытаннях і праблемах, якія яшчэ чакаюць свайго асвятлення на старонках твораў.

У заключенне прамоўца сказаў: — XXIV з'езд КПСС заклікае нас, мастакоў, быць на пярэднім краі будаўніцтва — на важным участку ідэалагічнай барацьбы. Ад імя ўсіх беларускіх пісьменнікаў я з гэтай трыбуны абвясчаю: мы

меннікаў, таленавітыя творы якіх знаходзяць прызнанне сярод рабочага класа рэспублікі.

Карыстаючыся выпадкам, гаворыць прамоўца, я хацеў бы выказаць і некаторыя пажаданні нашым таварышам-пісьменнікам. Найхэй у вашых творах знаходзіць адлюстраванне наша цудоўная рэчаіснасць, барацьба людзей працы за ажыццяўленне велічных планаў роднай Камуністычнай партыі. Новых вам творчых поспехаў, дарогія таварышы, на вашым нялёгкім шляху!

А затым слова было дадзена паэзіі — верш «Мая Савецкая ўлада» чытае народны паэт рэспублікі П. Броўка, а М. Лужанін — верш «Нас не раджалі камуністамі».

— Паважаныя таварышы, дарогія сябры! Сёння тут няма гасцей — усе мы гаспадары. І сабраліся, каб пагаварыць аб нашых агульных справах. Я сказаў агульных, бо развіццё літаратуры цікавіць нас, працаўнікоў вёскі, у такой жа меры, як і саміх паэтаў і пісьменнікаў. У сваю чаргу, літаратары прымаюць самы актыўны ўдзел у стварэнні працы савецкага народа. Так што мы — калегі ў вялікай справе пабудовы камунізма. — звяртаючыся да пісьменнікаў, гаворыць галоўны агра-ном калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Пунтус.

Наша сустрэча, працягае ён, праходзіць у дні работы XXIV з'езда КПСС. Усе мы імкнуліся адначасна гэтую гістарычную падзею новымі поспехамі. Зараз я пазнаёмлю вас з рапартам, які наш калгас накіраваў у Маскву, у адрас з'езда: «Пяцігадовы план па вытворчасці і продажы дзяржаве сельскагаспадарчай прадукцыі выканан датэрмінова. У юбілейным 1970 годзе атрымана па 33,8 цэнтнера збожжа з гектара, па 244 цэнтнеры бульбы. На кожную фуражную карову надоена па 4000 літраў малака. Вытворчасць малака на 100 гектараў сельгасугод-

ЛІСТКІ
БІЯГРАФІІ
ПЕСНЯРА
4М

У музеі Чавускай школы-інтэрната, як самыя дарогія экспанаты, захоўваюцца некалькі пісьмаў народнага песняра Якуба Коласа. Калісьці ён дасылаў іх выхаванцам Чавускага дзіцячага дома (цяпер школа-інтэрнат).

Завязалася гэтая перапіска вось як. Выхаванцы дзіцячага дома зрабілі бюст пісьменніка і даслалі яго яму. Здаецца, напісалі і ліст. А неўзабаве атрымалі адказ:

«Дарогія мае сябры, слаўныя выхаванцы Чавускага дзіцячага дома! Перш за ўсё пасылаю Вам сваю самую шчырую, сардэчную падакву за тое, што вы звярнуліся да мяне з такімі прыязнымі словамі, як дзеці да свайго бацькі. Таксама парадавала мяне і тое, што, выхоўваючыся ў дзіцячым доме, вы адчуваеце мацярынскі прыют і ласкавае дыханне сваёй Радзімы, як вельмі вы трапіна казалі ў сваім пісьме.

Я толькі ад усяго сэрца пажадаю вам стаць сапраўднымі будаўніцамі новага жыцця, у якое ўступіце вы. А для гэтага трэба шмат працаваць і вучыцца, далёка і глыбока пашыраць кругазор сваіх знанняў. Не сумняваюся ў тым, што вы будзеце новымі савецкімі людзьмі балышавіцкай складкі.

Вельмі і вельмі дзякую вам, дарогія сябры, за ваш дасканалы падарунак, за бюст. Ён стаіць на маім пісьмовым сталю, як найлепшая ўкраса яго.

І рад быў бы пабыць сярод вас на вашым вечары, пабачыць вас і пагутарыць з вамі, ды стан майго здароўя не пазваляе мне прыехаць да вас, мілыя, слаўныя работы. Абнімаю вас, жадаю ўсяго-ўсяго вам самага найлепшага, вам і ўсяму вашаму калектыву.

Якуб Колас.
28 жніўня 1951 года.
Вось з тае пары паміж пісьменнікам і выхаванцамі дзіцячага дома ўсталювалася цесная перапіска. Дзеці пісалі народнаму паэту аб вучобе, аб справах, аб задумках. Якуб Колас віншаваў работ, раў учыцца, даваў бяжкоўскія пажаданні.

У сувязі з дзесяцігоддзем дзіцячага дома Якуб Колас пісаў:

«Дарогія мае сябры! Слаўныя справы робіце вы ў сваім доме. Паболей саджайце дрэў, расіце гародніны і кветак, гадуіце жывёлы і рыбы. Любоў да нашай прыроды гэта адно з праяўленняў любові да Радзімы. Вось і хочацца памадаць вам новых буйных поспехаў у вашым навучанні, у вашай працы на карысць нашай савецкай Радзімы.

Прыміце адначасова і прывітанне з нашым святкам, з адзначэннем дзесяцігоддзя дзіцячага дома.

Прыехаць не здолею, а сэрцам буду з вамі. Бываеце здаровы, жадаю ўсяго найлепшага.

Якуб Колас.
І апошні ліст пісьменніка. Ён цёплы, сардэчны, кранае за сэрца: «Радасна мне было прачытаць аб тым, як многа і добра вы працуеце. Па прысланых фатаграфіях я пазнаёмлюся з узорами вашых работ, з пасенай, сенажаці і з піянерскай лінейкай. Шнада толькі, што фатаграфіі маленькія і дрэнна відаць вашы твары.

Ваша пісьмо сведчыць, што вы маеце ўсе магчымасці ўзброіцца належаючымі ведамі і набыць карысны гаспадарчы вопыт. Хачу паказаць вам як мага жывей і паўней выкарыстоўваць гэтыя магчымасці, каб выйці ў жыццё добра падрыхтаванымі.

Савецкая сістэма выхавання дае вам багаты прастор для развіцця здольнасцей, для выбару прафесіі на сталыя годы. Вы адчуваеце, як любоўна клопаціцца наша партыя і Савецкая дзяржава аб маладым пакаленні людзей, якія будуць жыць у камуністычным грамадстве. Вы павінны быць дастойнымі яго членамі і як мага лепш рыхтавацца да гэтага цяпер: добра вучыцца, весці грамадскую работу, сумесна выконваць усе свае гаспадарчыя абавязкі.

Блізка наша ўсенароднае свята, вялікі Кастрычнік. Віншую вас усіх і калжнага паасобку, жадаю сустрэць сята радасна, з добрымі поспехамі.

Ваш Якуб Колас.
Лісты з біяграфіі песняра беларускага многа гавораць дзіцячым сэрцам!

М. СЕКУШЭНКА.

9 красавіка адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Прэзідыум абмеркаваў пытанне аб падрыхтоўцы да чарговага з'езда пісьменнікаў рэспублікі. З інфармацыяй па гэтым пытанні выступіў другі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Іван Шамякін. Вырашана склікаць VI з'езд Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі ў панядзелак, 26 красавіка гэтага года.

На пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР у члены Саюза пісьменнікаў рэспублікі былі прыняты крытык Варлен Бечык, паэт Юрка Голуб, крытык Мікалай Грынчак, паэт Казімір Калейша, крытык Мікола Лужыца, драматург Мікалай Матуковіч, паэтка Ніна Мацяш, празаік Уладзімір Мяснішчэў, паэт Павел Пруднікаў, крытык Аляксей Пяткевіч, перакладчык Анатоль Шаўня і паэтка Жэня Янішчыц.

Летаўшні год быў не бедны на прозу. Надрукаваны раманы І. Пташнікава і І. Чыгрынава, дванаццаць аповесцей, 88 «поўнаметражных» апавяданняў сарака аўтараў, не лічачы замалёвак, мініячур, эцюдаў і г. д.

Здабыткі прозы мінулага года былі падсумаваны на сумесным пасяджэнні секцыі прозы і крытыкі Саюза пісьменнікаў БССР, якое адбылося 7 красавіка. З дакладам выступіў кандыдат філалагічных навук С. Андрэюк.

Разгляд прозы леташняга года ён пачаў з аналізу аповесці В. Быкава «Сотнікаў». У параўнанні з ранейшымі творамі, значна больш дакладчык, новая аповесць пісьменніка вылучаецца большай псіхалагічнай і філасофскай глыбінёй, кампазіцыйнай зладжанасцю, сюжэтнай напружанасцю, добрым адчуваннем стылі жывой народнай мовы.

рада, лёсам тых, хто будзе дамы, стварае машыны, плавіць сталь. Яго апошні твор — дакументальная аповесць «Сталювары», прысвечаная жыццю аднаго з тых, кім сёння ганарыцца наш рабочы клас — жыццю знатнага сталювара Барашкіна. У асобных момантах пісьменніку ўдалося стварыць праўдзівыя карціны побыту, працы, жыцця чалавечы характар. У цэлым жа вобразу галоўнага героя яшчэ не хапае мастацкай глыбіні і запамінальнасці.

Да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна з'явілася шэраг твораў нашых празаікаў. Гэта — аповесць І. Шамякіна «Лёс майго земляка», апавяданні В. Хомчанкі «Сустрэча з землякамі», Р. Сабаленкі «Знаходка на гарышчы», «Амерыканца хата», А. Ус «Як закрасе жыта», «Дзяўчына ў белым», «Крымася», П. Ткачова «Штрыхі да партрэта».

— У аснове аповесці Р. Сабаленкі «Троці не лішні», — гаворыць С. Андрэюк. — жыццё творчых работнікаў, каханне. Але тая рэальная аснова, якая, мабыць, была ў сапраўднасці, патане ў агульнавядомых сюжэтных сітуацыях і сентацыях. У аповесці слаба адчуваецца праўда нават адзінкавага факту.

Хвароба адзінкавасці, выпадковасці, працягвае С. Андрэюк, нягледзячы часам на знешнюю значнасць фактаў, падзей, сітуацый, што ляжаць у аснове многіх твораў, з'яўляецца, бадай, самай небяспечнай і пачынае набываць у нейкім сэнсе эпідэмічны характар. Чытаеш, напрыклад, апавяданні «Радасць» М. Ракітнага, «Ракі» В. Хомчанкі, «Хвалі Дуная» Н. Кедалавай, «Шла вясна» Ул. Кузьмякова, «Паездка ў Яромічы» М. Парахневіча, «Аліна» А. Пінчука, «Залаты прэсёнак» М. Ваданосава, «Сакратарыха» І. Сіняўскага, «Незабытае» А. Рыбака, «Памяць» В. Рудавай (колькасць твораў і аўтараў можна падвоіць) і не адчуваеш уласнага ведання жыццёвых фактаў і падзей, асабістай унутранай далучанасці да таго, пра што расказваецца, не адчуваеш сур'ёзнага роздзума і пошуку.

— З высокай трыбуны XXIV з'езда КПСС ішла зацікаўленая гаворка пра нашу літаратуру, — гаварыў на пасяджэнні П. Дзюбайла. — Літаратура наша ў многім адстае ад патрабаванняў жыцця, нашага руху наперад. Гэта крытыка датычыцца і беларускай літаратуры.

На думку прамоўцы, яна нясе праўдзівую і сферу гарадскога жыцця, слаба адлюстроўвае жыццё рабочага класа. Не лепшыя справы і з традыцыйным для беларускай літаратуры паказам жыцця вёскі. Многія літаратары бяруцца за ўспаміны, творы свае прысвячаюць дзяцінству, юнацтву. Часам гэта жыва і цікава напісана, але міжволі задумваецца, наколькі гэта важна, ці не форма гэта адвясці ад сучасных надзённых грамадскіх тэм.

— Мы абмяркоўваем прозу ленінскага юбілейнага года, — гаворыць М. Кругавыя. — На жаль, у дакладзе я не пачуў ні слова пра часопіс «Неман», які надрукаваў летась нямала праязных твораў. Усё гэта варта ўвагі і даследавання.

М. Барсток і Дз. Бугаёў свае выступленні прысвядзілі аналізу раманаў І. Пташнікава і І. Чыгрынава.

— Сённяшняя наша гаворка, — сказаў І. Мележ, — дае падставу для роздзума. Падняты цікавыя праблемы, выказаны слушныя думкі. Творы пра дзяцінства — розныя, як і само дзяцінства. Гэтыя творы хваляюць, бо выходзяць з глыбінь сэрца мастака. Разам з тым я падтрымліваю П. Дзюбайлу ў тым, што мы мала яшчэ даследуем жыццё, рэдка вырываемяся на яго прасторы, мала бываем пад яго вятрам. Важна жыць жыццём народа, а пасля — пісаць пра яго.

У той жа дзень адбыліся справаздачна-выбарчыя сходы секцыі прозы і крытыкі. Са справаздачамі аб рабоце секцыі выступілі Я. Скрыган і Дз. Бугаёў.

У новы склад бюро секцыі прозы абраны: Я. Скрыган (старшыня), Т. Хадкевіч (намеснік старшыні), Л. Арабей, А. Васілевіч, А. Кудравец, І. Новікаў, П. Місько.

У новы склад бюро секцыі крытыкі ўвайшлі: Дз. Бугаёў (старшыня), А. Гардзіцкі (сакратар), П. Дзюбайла, В. Каваленка, А. Мальдзіс, Р. Шкраба, Ул. Юрэвіч, А. Яскевіч.

ПРОЗА, ГОД МИНУЛЫ

СУМЕСНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ СЕКЦЫІ ПРОЗЫ І КРЫТЫКІ СП БССР

Цікавы і значны твор мінулагодняй прозы — раманы «Мсціжы» І. Пташнікава. Багаты жыццёвы матэрыял рамана па-мастацку арганізаваны, ідэйна мэтанакіраваны, каларытны і запамінальны асноўныя вобразы твора. Разам з тым дакладчык звярнуў увагу прысутных на тое, што аўтар часам апускаецца да натуралізму, што ў канцы твора ў агульнай глыбокай драматычнай пылы адчуваецца пэўны перарывы, некалькі плыткаватыя мясціны.

— Важна сказаць у мастацтве па-свойму. Не менш важна сказаць сваё, — гаворыць С. Андрэюк. — Менавіта творы такога характару ў першую чаргу вызначаюць сённяшні стан літаратуры. Думаецца, падобнымі творамі і з'яўляюцца аповесць «Сотнікаў» і раманы «Мсціжы». Сюды ж можна далучыць апавяданні «Гуртавое» Я. Брыля, «Вока тайфуна» Ул. Караткевіча, «Дом на берэзе Эльбы» Б. Сазанкі, «У лясным закутку» Л. Калодзежнага, «Асенні халады» А. Жука, «Вузлы» Л. Арабей, «Каб ціха было» М. Копыловіча. Выклікаюць цікавасць і першыя апавяданні «Новая хата» і «Апошні дзень» А. Варановіча, надрукаваныя ў «Літаратуры і мастацтве».

Паспяхова паспрабавалі свае сілы ў новым для сябе жанры І. Чыгрынаў і А. Кудравец. Адзначаючы станоўчы бакі рамана І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» — імкненне пісьменніка паказаць у мастацкай тканіне твора, як гора краіны, народа на першым часе вайны праламляецца праз гора асобных людзей, дакладчык бачыць істотны недахоп твора ў яго расцягнутасці, некампаанаванасці, часам адсутнасці мастацкага адбору, перагружанасці жыццёвым матэрыялам.

Аповесць А. Кудраўца «Зноў у Будзеве» пабудавана па прынцыпе лірычных твораў, дзе ўсё трымаецца на пэўнай думцы-настроі. Але, гаворыў дакладчык, мастацкі ўзровень аповесці крыху ніжэйшы за апавяданні А. Кудраўца. Адчуваецца пэўная распылівасць матэрыялу, слабая мастацкая канцэнтрацыя і знітанасць.

— У пісьменніка А. Савіцкага, — зазначае С. Андрэюк, — даўня зацікаўленасць жыццём го-

Ленінская тэма для П. Ткачова не новая. Але ў гэтым апавяданні ён знайшоў нейкі свежы, новы падыход. Твор вылучаецца шчырасцю і неспрэчнасцю аўтарскага апавядання, трапнымі, запамінальнымі падрабязнасцямі ў абмалёўцы вобраза Ільіча.

Пэўную цікавасць, на думку дакладчыка, выклікае аповесць І. Шамякіна «Лёс майго земляка». Пісьменнік імкнецца захаваць жыццёвую неспрэчнасць падзей, развіццё характараў. Гэта яму ўдаецца зрабіць, асабліва ў першай палавіне твора. Добра перададзены драматызм тагачаснага жыцця, складанасць класовай барацьбы, забытанасць, супярэчлівасць чалавечага лёсу.

С. Андрэюк спыняецца далей на аповесцях А. Васілевіч «Пачкай: затрымайся», І. Сяркова «Мы — хлопцы жывучыя», А. Крыгі «Паўночны фарватэр».

Манера апавядання Алены Васілевіч — вельмі шчырая, неспрэчная, простая і даверлівая. Але твор, на думку С. Андрэюка, выклікае некаторую незадаволенасць. У ім заўважаецца пэўнае аслабленне напружанасці сюжэта, некаторае спрашчэнне ўсёй складанасці тагачаснага жыцця.

«Мы — хлопцы жывучыя» І. Сяркова — працяг яго аповесці «Мы з Санькам у тыле ворага». Твор дзіцячы, але з задавальненнем чытаецца і дарослымі. У аўтара ёсць добрае адчуванне дзіцячай псіхалогіі, умённе будаваць займальны сюжэт.

Гаворачы пра першы буйны твор маладога празаіка А. Крыгі «Паўночны фарватэр», дакладчык адзначае, што аўтар мае багаты жыццёвы нагляданні, умеє дынамічна развіваць дзеянне. Але яму трэба быць больш дакладным і пераканаўчым у абгрунтаванні паводзін, учынкаў, думак сваіх персанажаў.

Далей дакладчык гаворыў аб творах маладых аўтараў: аповесці К. Пішчыкавай «Мера шчасця і болю», В. Гроднікова «Папараціца на досвітку», Я. Радкевіча «Буяла лета». Агульны іх недахоп ён бачыў у недастаткова глыбокай распрацоўцы характараў, у няўменні паглыбіцца ў рэальнае жыццё, у слабым адчуванні жывой народнай мовы.

Мікола КУПРЭЎ

ДНЯПРОЎСКІЯ МРОІ

...Без мяне, адзін, натужна, аслабела атаву продак мой пажоўклую скасіў...

Плывуць удвух яны—кіек і барада у белі— У лодцы на мой бераг.

«Папрасіць У вас запалку, чалавеча, можна ці нямажна?»

А то я крэсіва згубіў і не знайшоў—падслеп...»

І працягвае далонь—трэсецца жылкай кожнай Далонь, што некалі нясла мне хлеб!

Хачу крыкнуць: «Дзеду! Я ўнук твой, дзеду!»

Ды застылі словы ў горле камяком, І рукою дрыжачай з фільтрам цыгарэту працягваю...

А ён стаіць з кійком сухім, крывым, патрэсканым і тоўстым...

«Дзякуй, чалавеча. Зблізку ці здалёк?»

Поездам? Аўтобусам? Ці хваляю дняпроўскай?— Смяецца ў бараду:—Ці д'ябал прывалок?...»

І ён пайшоў к Дняпру—сівы к сівому, паплыў—сівы цераз сівое— у свой дом...

І крычу я берагу крутому тому, каняю крычу над колішнім гняздом...

● Мілая бярозка, не бядуі: мы яшчэ з табой устрапянемся. Ты толькі заўтра на зары у плацце найбляейшае адзенься.

● Белую сарочку я і сам на сябе надзену, прычашуся, і пойдзем мы з табою каля рэк нашай добрай, роднай Беларусі.

● Мілая бярозка, не бядуі: мы з табой яшчэ пачуем, як прыходзіць вечар на палі, і ў траве над Начай заначуем.

● А раніцай ты веццем узмахнеш весела, шчасліва, як ніколі. І будзем мы абняўшыся стаяць, слушаць, як расце пад намі поле.

● Вядзі, мой капітан! Кіруй, мой капітан! Толькі я прашу цябе істотаю сваёю ўсею:

● Як настальгіяй захварэю, спусці мяне ў адкрыты акіян у шлюпцы і скажы мне, як папасці ў Гібралтар,—

● а там я ўжо і сам знайду, дзе тое Сяродземнае, дзе Чорнае, дзе Днепр,— а там я ўжо і сам зайду

● Дняпром у Прыпяць, а з Прыпяці—у Лань, а з Лані—ў Начу, а там—у вёсачку Панач, адкуль уцёк калісьці я ў далёкі шлях,

● згубіўшы пацалунак першы ў тых палях...

— **М**ЭТА НАШАЙ сённяшняй сустрэчы — не падаждзенне вынікаў нейкага пэўнага этапу ў жыцці вашага тэатра. Гэта проста рабочая размова, і хацелася б, каб у час яе мага паўней выявіліся дадатныя і адмоўныя бакі дзейнасці калектыву, праблемы, якія стаяць перад ім. Словам, хацелася б, каб размова наша прынесла найбольшую карысць...

Так пачаў тэатразнаўца А. Саннікаў выступленне на вызначаным пасяджэнні прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання, якое днямі праходзіла ў Магілёве. Госці з Мінска прагледзелі пяць спектакляў абласнога драматычнага тэатра, пазнаёміліся з творчым і грамадскім жыццём калектыву, і размова сапраўды атрымалася.

Як аб сур'ёзнай рабоце тэатра гаварылі ўдзельнікі вызначанага прэзідыума аб спектаклі «Нора» па п'есе Г. Ібсена ў пастаноўцы рэжысёра Ул. Караткевіча.

— Гэты спектакль працягвае лепшыя традыцыі Магілёўскага тэатра, які, дарэчы, часцей за ўсё дасягаў сваіх найбольшых поспехаў у жанры псіхалагічнай драмы, — сказала рэдактар па драматургіі Міністэрства культуры БССР Г. Герштэйн.

У цэлым паспяхова спраўляецца з роляй Нора артыстка Н. Караткевіч, адзначалі прамоўцы. Яна шчыра, абаяльна, хоць часам ёй яшчэ не хапае сапраўднай псіхалагічнай глыбіні. Гэта асабліва адчуваецца ў кульмінацыйнай сцэне, дзе Нора пазнае сапраўдную цану Хельмера. Магчыма, тут сказваецца недастатковы сцэнічны вопыт Н. Караткевіч, артысткі, безумоўна, здольнай.

Недастаткова ярка раскрывае сутнасць Хельмера — халоднага бяздушнага згаіста — артыст М. Радзіёнаў. У выніку канфлікт паміж ім і Нораю не мае той востры, якой мы мелі права чакаць ад спектакля па творы славацкага драматурга. Да таго ж розніца ва ўзросце артыстаў, як справядліва заўважыла тэатразнаўца Т. Арлова, крыху змяшчае акцэнт, і ўзнікае тэма, якой не меў на ўвазе Ібсен: «Старый муж, грозны муж»...

Спрэчкі выклікаў другі спектакль Ул. Караткевіча — феерычная камедыя Ул. Маякоўскага «Клоп», прэм'ера якой адбылася гэтымі днямі. Большасць прамоўцаў спрэчным здаўся мантаж рэжысёра. Ул. Караткевіч разбурыў пабудову п'есы Маякоўскага, але ўзамен не прапанаваў пабудовы дастаткова дакладнай, лагічнай, аргументаванай, сказала Г. Герштэйн.

Цяжка згадзіцца з рэжысёрам, які перанёс сцэну вяселля ў другі акт, значна ў А. Саннікаў. Такім чынам, другі акт мае дзве кульмінацыі, а першы здаецца збедненым. Сцэна вяселля (дарэчы, занадта рэзка ў каляровым вырашэнні) павінна быць больш дакладна пабудавана па нарастанні. Яўна не ўдалася сцэна самагубства Зоі Бярозкінай (артыстка І. Хацяноўская) — меладраме не можа быць месца ў творы Маякоўскага. Гэты пралік, які і некаторыя іншыя, — ад таго, што рэжысёр недастаткова дакладна рэалізуе сваю ж творчую задуму: паставіць «Клапа» як востра публіцыстычную камедыю-плакат.

Сцэны мяшчанскага побыту, гаворыць А. Саннікаў, вырашаны хутэй у духу Ільфа і Пятрова, чым у духу Маякоўскага. Таму і Алег Баян у выкананні артыста А. Рудакова залішне

Ідзе пасяджэнне вызначанага прэзідыума праўлення БТА ў Магілёве. Злева направа — Г. Герштэйн, А. Раеўскі, Ул. Стэльмах, А. Саннікаў, Т. Арлова, Б. Луцэнка, Ул. Караткевіч.

«ПРОСТА РАБОЧАЯ РАЗМОВА»

ПАСЯДЖЭННЕ ПРЭЗІДЫУМА ПРАУЛЕННЯ БТА У МАГІЛЕВЕ

нагадвае Астара Бендэра. Іншай думкі па гэтым пытанні прытрымліваецца Т. Арлова, якая лічыць такое вырашэнне зусім заканамерным, слухна заўважаючы, што і ў Маякоўскага, і ў Ільфа і Пятрова гутарка ідзе аб адным і тым жа часе і сатыра іх накіравана ў адзін адрас. Іншая справа, што ў спектаклі занадта згучаны так званы «адзкі каларыт». Гэтая заўвага асабліва датычыць вобраза Разалі Паўлаўны ў выкананні Ю. Гальперынай, хаця, безумоўна, артыстка вядзе сваю ролю прафесійна ўзвучена і тэмпераментна.

Пры ўсёй спрэчнасці асобных сцэн і вобразаў, адзначалі прамоўцы, у спектаклі адчуваецца творчы пошук рэжысёра, які ў многім прынёс свой добры плён. Удача спектакля — вобраз Прысыпкіна, створаны артыстам Ю. Труханавым. Хацелася б толькі пераіць артысту больш па-акцёрску «злосна» весці сваю ролю.

Глыбіня сцэнічнага вобраза залежыць не толькі ад ступені таленавітасці артыста, але і ад яго дакладнай грамадзянскай пазіцыі, сказаў рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы Б. Луцэнка. У Магілёўскім тэатры ёсць бясспрэчна здольныя людзі. Але ў некаторых акцёрскіх работах не адчуваецца чалавечай індывідуальнасці выканаўцаў, іх асабістых адносін да таго, што хочучь сказаць у спектаклі аўтар і рэжысёр.

Працуючы над роляй, акцёр павінен мець дакладны прыцэл, працягвае Б. Луцэнка. А Алег Баян — без адраса, Хельмер — без адраса. Гэта людзі наогул... У першым акце «Амніс-

ты» здавалася, што і Салавейчык у выкананні артыста Ул. Гурчанкава не мае адраса. Але якім ён стаў страшным у пачатку другога акта (сцэна ў кабінце дырэктара), калі перастаў вонкава маляваць вобраз, а раскрыў знутры яго сутнасць. Восць тут адчуваецца, што акцёр па-сапраўднаму разумее грамадскую небяспечнасць людзей тыпу Салавейчыка, і яго адносіны да гэтага перадаліся глядачам. У гэтым і заключаецца сіла ўздзеяння сцэнічнага вобраза.

Больш падрабязна наз камедыі М. Матукоўскага ў пастаноўцы магіляўчан спыніўся А. Саннікаў. Спектакль вельмі дакладна вырашаны рэжысёрам А. Раеўскім па тэме, адзначыў прамоўца. Ён накіраваны супраць хамства і нахабства, супраць дэмагогіі і беспрынцыповасці. Невыпадкова яго галоўнай гераніяй адрасу ж робіць Ізабэла Дрозд у выкананні артысткі І. Хацяноўскай. Гэты вобраз — адна з творчых удач спектакля. Ён паўнакроўны, пераканаўчы, у ім вызірае адчуваецца грамадзянская пазіцыя актрысы.

Па жанры ж спектакль вырашаны недастаткова дакладна. У гэтым сэнсе ён эклектычны: то шарж і плакат, то бытавая камедыя, балаган змяняецца лірычнымі сцэнамі.

Да творчых удач тэатра, безумоўна, адносяцца і вобразы, створаныя А. Рудаковым — артыстам шырокага дыяпазону, праўдзівым і ў глыбока трагічным вобразе доктара Ранка ў «Норы», і ў ролі лёгкадумнага дасціпнага авантурыста ў спектаклі «Канец Хітрава рынка». Звяртаючы на сябе ўвагу акцёрскія работы В. Гусева (Гораў, «Канец Хітрава рынка»), Н. Караткевіч (Маша, «Ленінградскі праспект»), С. Яворскага (дырэктар заагада, «Клоп»), З. Малчанавай (Ягодка, «Амністыя»).

Хоць гутарка зараз ідзе толькі аб тых спектаклях, якія былі прагледжаны ў час вызначанага пасяджэння БТА, усё ж няцяжка заўважыць, што асноўная нагрузка ў тэатры кладзецца на стэрэйшае і сярэдняе пакаленне акцёраў. І справа тут не толькі і не столькі ў ступені таленавітасці таго ці іншага пакалення. Расказаваючы аб рабоце з маладымі акцёрамі ў сувязі з аб'яўленым усесаюзным конкурсам-аглядам тэатральнай моладзі, галоўны рэжысёр тэатра Ул. Караткевіч

з трывогай гаварыў аб тым, што ў калектыве ўсяго сем артыстаў ва ўзросце да 30 гадоў. А тэатр без моладзі — гэта тэатр без будучыні. Папаўненне трупы маладымі артыстамі — адно з галоўных пытанняў, якое востра стаіць сёння перад кіраўніцтвам тэатра.

Удзельнікі вызначанага прэзідыума адзначылі, што ў параўнанні з мінулым тэатральным сезонам сёлета адчуваецца больш высокая культурна-спэктральная палепшыўся рэпертуар. Хоць Т. Арлова і выказала думку, што «Нору» тэатр ставіць яшчэ рана, такое меркаванне здаецца неабгрунтаваным: Магілёўскі тэатр існуе даўно, мае кваліфікаваных рэжысёраў і здольных акцёраў, а ў добраай драматургіі перш за ўсё і закладзены магчымасці іх росту. Зараз Ул. Караткевіч рыхтуе да пастаноўкі «Антыгону» Ж. Ануя, А. Раеўскі — «Гарачае сэрца» А. Астроўскага. Шкада толькі, што з-пад увагі тэатра амаль зусім выпалі п'есы беларускіх драматургаў. Адна «Амністыя» на ўвесь рэпертуар — ці не замала?

Сур'ёзныя заўвагі былі зроблены ў адрас мастацкага афармлення спектакля. Меерхольд гаварыў, што спектакль пачынаецца з афішы, нагадаў Б. Луцэнка. У Магілёве мы з задавальненнем убачылі добра аформлены афішы, парадавала нас і з густым зробленая праграма прэм'еры «Клапа». А вось афармленне спектакляў («Нора», «Ленінградскі праспект», выязны варыянт «Амністыя») пакідае жадаць лепшага. Хацелася б, каб тэатр з усёй сур'ёзнасцю паставіў і да гэтай праблемы.

За лічбамі і фактамі, якія прывялі ў сваіх выступленнях дырэктар тэатра В. Шмудзянкоў і старшыня Магілёўскага аддзялення БТА рэжысёр А. Раеўскі, стаіць нялёгкая напружаная праца, якую прарабіў калектыв у мінулы сезон: дзесяткі выязных спектакляў, 8—10 творчых сустрэч у месяц з рабочымі, служачымі, студэнтамі, пастаянная дапамога культасветвучылішчу, Дому-народнай творчасці, самадзейным калектывам, а галоўнае — сем прэм'ер за сезон! Пры такіх тэрмінах задачы спектакляў цяжка патрабаваць, каб кожная роля была зроблена ад пачатку да канца на самым высокім узроўні. Цяжка, але імкнуча да гэтага трэба, бо мастацтва не прызнае сярэдзіны, не церпіць пасрэднасці.

Будзем спадзявацца, што атмосфера зацікаўленасці, ініцыятывы, пошуку, якая пануе сёння ў тэатры, дасць свой добры, творчы плён.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

Магіляўчане абмярноваюць выступленні гасцей. Злева направа — артыстка І. Хацяноўская, заслужаная артыстка БССР С. Яворскі, А. Рудакоў, А. Яфрэменна, Ю. Гальперына, артыст Ю. Труханав.

Фота А. ГОЛЫША.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

«ТРИБУНАЛ» А. МАКАЁНКА НА КУПАЛАўСКАЙ СЦЭНЕ

У Беларускай дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы адбылася прэм'ера спектакля па п'есе Андрэя Макаёнка «Трыбунал». Рэжысёр — В. Раеўскі, мастак — заслужаны дзялч мастацтваў БССР А. Грыгар'янец, музычнае афармленне С. Картэса, танцы ў пастаноўцы народнага артыста БССР С. Дрэчына.

Знаёмім чытачоў з героямі новай трагікамедыі.

Цярэшка Калабок — артыст Г. Аўсянінаў.

Паліна — народная артыстка БССР Г. Макарава.

Надзя — артыстка Н. Піскарова.

— ШТО ГЭТА вы ўсе нібы згаварыліся! — Міхаіл Мікітавіч са злосцю шпурнуў аловак на стол. — Былі тры святочныя дні, магіл б з'ездзіць, калі так прыспічыла!

— Мне трэба цяпер, — упарта паўтарыў малады зменны інжынер, стоячы на парозе кабінета. — Мне належыць два адгулы, я хачу іх атрымаць.

— Абаязкова ў панядзелак і аўторак?
— Вось іменна.
— Загадаеце закрыць завод? — з ядавітай ветлівасцю нахіліў галаву Міхаіл Мікітавіч. — Альбо што-небудзь іншае. Перад вамі ўжо чалавек пяцьдзят прыходзіла з такой жа просьбай!

— Адпусцілі?
— Не, не адпусцілі!
— Ну і дарэмна, — паціснуў плячыма інжынер, пры тым так спакойна, быццам гаворыць не з начальнікам, а з сябрамі па Інтэрнаце. — Усё роўна ж не прыйдуць: радаўніца!

— Ага, дык вось яно што! — прамовіў Міхаіл Мікітавіч і з наўмыснай цікаўнасцю пачаў разглядаць камсамольскі значок на клятчастай каубойцы інжынера. — Вы, вядома, веруючы?
— Я даўно не быў дома.
— Вы — веруючы?

— Я два гады не быў дома. Трэба пабываць на могілках, маміну магілку паправіць — радаўніца ж! Дык я пайшоў, бываеце!

Вось так, пайшоў і ўсё. Радаўніца ў яго. У, ма-ла-на-с-с-с-с! А галоўнае — кісла-ты яму зробіш, як казалі калісьці перад вайной!

Міхаіл Мікітавіч усхапіўся з-за стала і захапіў па кабінце.

Выгнаць — не выганіш, замяніць няма кім, самому ж горай будзе, а церпіш такое — пачынаюць на галаву садзіцца... Наколькі ж моцна сядзіць у людзях гэтае глупства! То вялікі дзень — усё заводскія двары засмечаны расфарбаваным шкарлупіннем, а цяпер яшчэ радаўніца. І хоць бы веруючы святкавалі, дык ліха б з імі — іх адзінкі, надвор'я яны, як кажучы, не робяць. А вось гэты — ён жа ні ў бога, ні ў д'ябла не верыць, а туды ж! Радаўніца, бачыце, у яго! На могілкі яму трэба! Маміну магілку, бачыце, паправіць трэба!

І так захацелася накруціць вушы гэтаму юнаму нахабніку, што Міхаіл Мікітавіч нават застагнаў, у тры зацяжкі выкурыў папяросу, прыпаліў новую і доўга, супакойваючыся, бяздумна глядзеў у акно.

Размерана вухала ў суседнім корпусе непарушна-спакойнае сэрца завода — велізарны тысячтонны прэс, і па зямлі пасля кожнага ўдару прабягала лёгкая сутарга.

Міхаіл Мікітавіч раптам зразумеў, што яго больш за ўсё абурала і злавала — гэта невыносна сентыментальнае спалучэнне «маміна магілка». Трасца б яго ўзяла, гэтага смаркача, а заадно і яго маму!

Засяродзіцца на рабоце ён так і не змог. Накрываў за нізавошта на сакратарку, раззлаваўся за гэта сам на сябе і ўцёк у кузню: там, у грунцы і дыме, ён звычайна супакойваўся і прыходзіў да раўнавагі.

У закутку ля вялікага молата ляжала старая жалезная скрынка; уладкаваўшыся на ёй, Міхаіл Мікітавіч жмурчыў на блакітных зарніцях электразваркі, ціхае ззянне распаленых балванак і з асалодай удыхаў саладкаваты пах акаліны.

...Маміну магілку яму, бачыце, паправіць спатрэбілася. А Міхаілу Мікітавічу не трэба? Аднак жа вось... аднак жа вось ужо дваццаць гадоў ён не быў у Буйнічах. Там ужо, мусіць, і магілкі ніякай не засталася, парасло ўсё быльнягом, аплыло. А можа і... Крыж быў жалезны, з дзюймовых труб. Павінен стаць...

Цікава, ці ёсць цяпер у Буйнічах хоць адна знаёмая душа? У пяцідзяткі, калі ён быў там апошні раз, не было амаль нікога. Сябры-аднагодкі амаль усе не вярнуліся з вайны, а хто і ацалеў, даўно ў горад перабраўся. Старыя перамерлі, а для маладзейшых імя Міхаіл Мікітавіч Цэдрык — пусты гук. Ды і сама вёска на новым месцы: пасля пажару ў сорок чацвёртым там увогуле доўга людзей не было — прыжыліся ў суседніх вёсках. Вярнуліся нямногія. Новую вёску пабудавалі бліжэй да лесу — на ўсялякі выпадак.

А, можа, старыя галавешкі і каміны наводзілі на людзей жах? На старыя месцы толькі могілкі — высокі пагорак над Друццю, бярозы ды сосны...

А чаму, зрэшты, і не з'ездзіць у Буйнічы? Не ў аўторак, вядома, а, скажам, заўтра, у суботу? Але, але — наведзець маміну магілку. Вось іменна: маміну магілку. І прывесці яе да ладу. Можна будзе нават кветак з сабой прыхапіць. А то там ліха яго ведае што робіцца! І яму адразу стала лёгка і спакойна.

Раніцей ён разам з сынам крочыў па старым, у бярозавых прысадах гасцінцы — спецыяльна паехаў рэйсавым аўтобусам, каб прайсціся пешкі. Калісьці ён ведаў тут кожную калдобіну на дарозе, кожную засечку на бярозе.

Дзень выдаўся такі блакітны, радасны, якія бываюць толькі ў пачатку мая, калі гараджаніна, што вырваўся на волю, літаральна ашаламляе буйная кіпень вясны і ён забываецца на ўсё свае застарэлыя балачкі і клопаты — проста ідзе, дыхае і радуецца ад таго, што жыве. І Міхаіл Мікітавіч ішоў, радаваўся і раптам здзівіўся мудрасці продкаў, якія выбралі для памянання памерлых менавіта гэты час: смутнаваць, праліваць слёзы ў такі дзень проста немагчыма, і чалавек успамінае тых, што пакінулі гэты свет, з пачуццём светлым і радасна-ўдзячным.

Сыноў Міхаіла Мікітавіча Аркашка, падпярзаны шырокім афіцэрскім рэменем, на якім вісела сапраўдная сапёрная лататка ў брызентавым чахле, спачатку па сталаму крочыў побач з бацькам. Але варта яму было глытнуць вясновага палывага духу — і ён, гарзэліва падбрыкваючы, памчаўся наперад, у атаку, на штурм невядомых ба-стыёнаў.

Як хораша быць генералам! Асабліва, калі ў поўным тваім распараджэнні такая вясёлая і грозная армія. А ну — у разведку! І чырвоны матылёў-пасыльны імкліва ляціць з загадам і праз мінутку зноў прысаджваецца табе на плячо. Сігналіць з вышыні верталётчык-жаўрук — усё ў парадку, генерал! З рэактыўным гулам знікаюць у далечыні паласатыя гвардзейцы-чмялі, і невідочны аўтаматчык-дзіцяцел страляе на ворагу доўгімі чэргамі. Наперад! На прыступ!

Дарога выбегла на круты пагорак і вільнула ў малады ельнік.

Міхаіл Мікітавіч спыніўся над абрывам. Унізе звівалася-пабліскала з-за кустоў вясёлая Друць, яна толькі-толькі ўвабралася ў берагі. За ёй, за лугамі, плылі-дрыкалі ў марыве далёкія вёскі: Любонічы, Смятанічы, Княжыцы, Паддуб'е... Само гучанне гэтых напам'яваўных назваў было такім смачным, што Міхаіл Мікітавіч нават засмяяўся ад задавальнення.

...На могілках было людна, усюды ўвяхліся, штосьці абладжвалі, фарбавалі.

Магілу бацькоў сваіх ён пазнаў не адразу — відаць, таму, што на ёй відочна ўгадваўся следы чыёйсьці працы. Значыць, ёсць яшчэ нехта, акрамя яго, каму неабыхавае гэтае месца. Гэтае адкрыццё так усхвалявала яго, што ён пакінуўшы сына сферагчы рукавак, замітуўся на могілках,

Міхаіл ШУМАЎ

РАДАЎНІЦА

ПАВЯДАННЕ

да ўсіх прыглядаўся, пакуль, урэшце, рашыўся спытацца (няёмка было прызнавацца, што за дваццаць гадоў упершыню выбраўся).

— Гэта стары Басевіч тут корпаўся, — разгнула спіну немалада ўжо жанчына, што працавала непадалёк. — Радня яго тут ляжыць, а хто — баюся сказаць, не ведаю. Ён цяпер на тым канцы, каля брацкай магілы, дзе партызаны пахаваны. Паклікаць?

— Дзякую, не трэба, — ледзь выціснуў з сябе Міхаіл Мікітавіч. — Я сам.

Сказаў — і тут жа пашкадаваў. Меней за ўсё ён хацеў бачыць зараз Басевіча. Можна, пайсці адсюль, пакуль не позна? Ды не, позна. Старому абаязкова перададуць, што быў. А не зайшоў — значыць, спалохаўся. Міхаілу Мікітавічу няма чаго палюхацца. І лепш за ўсё адразу, каб не трывожыць сябе дарэмна.

— Скажыце, Ганна Іванаўна, таксама жыва? — спытаў ён у той самай жанчыны.

— Цётка Ганна? А што ёй зробіцца, жыве, дзякаваць богу! А вы, часам, ім не радня?

— Не, не радня! — Міхаіл Мікітавіч пальцамі размякчыў папяросу, памаўчаў і дадаў: — Суседзімі былі да вайны, ну і... дзужылі!

— Дык вы, значыць, наш, буйніцкі? — узрадавалася жанчына. — А чый жа будзеце?

— Цэдрык я. Чулі пра такіх?

Жанчына са шкадаваннем развяла рукамі. Міхаіл Мікітавіч усміхнуўся ёй і рашуча накіраваўся туды, дзе бялеў у зарасніку бэзу стандартны абеліск з зоркай.

Басевічаў ён згледзеў яшчэ здалёк і міжволі прыцішыў крок.

Старыя канчалі прыбіраць партызанскую магілу. Стоячы за кустом здзічэлага бэзу, Міхаіл Мікітавіч доўга глядзеў, як маленькая і сухенькая бабульня высаджвае цыбуліны гладыёлусаў у чорную нізкую куртыну.

«Напэўна, і чарназём самі сюды насілі, — падумаў Міхаіл Мікітавіч. — Але хто ў іх тут, у гэтай магіле? У іх жа, акрамя Вадзькі, нікога не было».

І раптам зразумеў: «Яны ж нічога не ведаюць пра Вадзьку! Для іх Вадзька — тут!»

У аўторак прыдуць яны сюды, да гэтага абеліска, моўчкі вып'юць па чарцы горкай, сядуць попчеч на лаўцы і будуць моўчкі думаць свае старэчыя думкі.

Хто ведае, аб чым могуць думаць адзінокія старыя ў светлы і самотна-ўрачысты дзень радаўніцы? Паўна, аб тым, што «час ідзе, і ўжо скоро збірацца» і што іх магілы дагледзець не будзе каму, ніхто не справіць па іх памянак, ні саркавін, ніхто не адведае і на радаўніцу. Міне які год-два, і асядуць, размыюцца пячаныя грудкі, пахляяцца драўляныя крыжы на іх, а дажджы і сонца зліжучы іх іменны з навалачкаў фанеры...

У Міхаіла Мікітавіча сціснулася сэрца і затаккала гулька і рэдка, як перад атакай, калі над аколам, дзе ты сядзіш, вішчыць, вые, фыркае смерць, а табе трэба выскачыць і плюнуць у яе кашчавую, зубастую морду, і кожная часцінка твая хоча ўціснуцца, уплючыцца ў акапную гліну...

Ён выйшаў з-за куста і, паволі і няўклонна ступаючы, падышоў да агародкі.

— Дабрыдзень, дзядзька Хведар! — Ціха сказаў ён і аблізаў вусны. — Дабрыдзень, цётка Ганна!

— Мішачка! — ёкнула старая. — Мішачка!
— Ты глядзі, і праўда Мішка! — стары тройчы падалаваў яго і саступіў жонцы. — Успомніў-такі бацькава котлішча, пацягнула, га?
— Мішачка, ды як жа гэта... А родненкі ты мой! — гаварыла бабульня, тупіючы каля мужчыні і раз-пораз выціраючы хусцінкай светлыя, выплуканыя за гады вочы.
Міхаіл Мікітавіч разгубіўся: не чакаў, што Басевічы так стрэнуць яго — і ад збянтэжанасці не ведаў, што казаць і што рабіць.
Выручыў Аркашка — знайшоў таті!
— Тата, а калі мы будзем фарбаваць? — па-

траба
ехалі
Усе
Мі.
—
мален
—

маў яго Басевіч.
— Тага, пайшла! Я фарбаваць хачу! Ты ж назаў, што дазволіш!

— І праўда, пойдземце, — сказаў дзядзька Хведар. — Іванаўна, пакуль мы тут забавімся, дык ты займіся сваёй справай!

— Ці ж я сама не ведаю, першы дзень на свеце жыву! Толькі ж вы асабліва не баўцеся, глядзіце!

— Не забавімся, не забавімся, — прабурчаў дзядзька Хведар, — ты сабе ідзі!

Міхаіл Мікітавіч фарбаваў агародку і ўпотаў пазіраў на дзядзьку Хведара. Той увесь быў на ўладзе Аркашкі. Праз тры хвіліны пасля знічэнства малы называў яго дзедом, а дзед аж іціўся ад радасці і задавальнення і аб чым-ці балакаў-буркатаў з нечаканым унукам.

...Перапэцканы з ног да галавы фарбай Аркашка, на вялікую радасць дзеда Хведара, вывудзіў у адзін прысест міску мёду з аладкамі і тут жа заснуў, ледзь галаву данёс да падушкі.

РАДАЎНІЦА

ПАВЯДАННЕ

З першай хвіліны сустрэчы Міхаіл Мікітавіч ведаў, што дзядзька расказаць старым, як загінуў Вадзька. Чвэрць веку, не ведаючы, жыў-вья Басевічы ці не, ён рыхтываўся да гэтай мовы — бяссоннымі ночамі ў думках спрачаў з імі, пераканаўча даказваў сваю невінаватасць і не пакутаваў ад згрызот сумлення. Ды і цяпер яно было спакойнае, сумленне капітана Цэдрыка, толькі раптам дробнай і нікчэмнай падалася жалезная логіка старанна прадуманых аргументаў, і вывілася, што яны зусім не патрэбны, таму што цяпер ён не зможа, нізавошта не зможа сказаць старым тое, што павінен быў і збіраўся сказаць. Калі-небудзь пасля...

У хату раз-пораз забягалі цікаўныя суседкі, за імі, крыху счаканшы, заходзілі іх чалавекі — цузаты трохлітровы гляк моцнай дзедавай «табурэтаўкі» пусцеў даволі хутка. І калі, урэшце, гамонка пра навіны навукі, выгоды і невыгоды гарадскога жыцця, пра В'етнам перакінулася на мінулую вайну, Міхаіл Мікітавіч увесь сцяўся і ўнутрана пахаладзеў.

Чакаць давялося нядоўга.

— Мішачка, — папрасіла цётка Ганна, — вось хоць ты растлумач мне, што гэта такое: «прапаў без вестак»? Як гэта можа прапаці чалавек без весткі?

— Ай, цётка Ганна, ну я ж вам ужо сто разоў гаварыў! — аж падскочыў на лаўцы маладзенькі трактарыст. Ён ужо даўно парываўся сказаць што-небудзь, але жонка ціхенька клала руку на яго плячо, і ён прыкусваў язык, сядзеў, маўчаў, загараючыся пасля кожнай новай чаркі — урэшце, улучыў момант і ўзвіўся. — Уявіце сабе, цётка, такую сітуацыю. Паслалі некага ў разведку, у тым да немцаў. Ён павінен быў у пэўны час абаязкова вярнуцца, далажыць, што бачыў. А яго няма і няма! Тэрмін даўно выйшаў, яшчэ дзень, два, тыдзень — няма чалавекі і ўсё тут! Трэба ведаміць дадому. А што? Забіты? Ніхто гэта не бачыў. У палон трапіў? Зноў жа ніхто не чыў. Можна, загінуў на заданні, можа, і пахавалі яго людзі добрыя — зноў жа, адкуль ім ведаць, хто гэта такі? Пры разведчыках дакументаў не бывае. Правільна мыслю, дзядзька Міша?

Міхаіл Мікітавіч кінуў. Трактарыста жонка паспела апусціць сваю ўладную руку на плячо свайго шчуплага мужа, ён уздыкнуў і тужліва прыняўся за парасячкую рабрынку.

Цётка Ганна чакала, Міхаіл Мікітавіч доўга круціў у пальцах папяросу, пасля сунуў яе чамусьці зноў у пачак і ўрэшце рашыўся.

— Вадзька загінуў, цётка Ганна... На маіх ваках, так што тут усё абсалютна ясна.

— Я так і ведала, — усхліпнула Ганна Іванаўна. — А то прапаў без вестак...

— Чакай, баба, памаўчы! — прыкрыкнуў на яе дзядзька Хведар. — Расказвай, Міша, расказвай! Усё, як было, так і расказвай!

— Вядома, як было, — уздыкнуў Міхаіл Мікітавіч і палез у кішэню за пачкам. Дзядзька Хведар неярліва працягнуў яму сваю раскачагараную самакрутку.

— Трыццацятка жніўня тысяча дзевяцьсот сорок чацвёртага года гэта было, раніцою. У Польшчы. Абарона там у немцаў была моцная, тое сутак мы там таўкліся і нічога не маглі зрабіць. А ранічкою трыццатага наляцелі самалёты іхнія, «Юнкерсы». Дваццаць сем штук. Разваліліся над аколамі! — І давай мясіць! Вадзік якраз у камандзіра роты быў сувязным — абодвух іх прамым пападаннем!

— Прамым? — шэптам перапытаў дзядзька Хведар.

— Сотка! Стокілаграмавая бомба, значыць. Ну васьць, адбамбіліся тыя, паляцелі, працёр я вочы, зірнуў — аж там, дзе камандзірскі акуп быў, варонка метры з чатыры глыбіней. Вось так...

Міхаіл Мікітавіч прагна дакурыў самакрутку, намацаў сваю непапітую чарку і кульню сабе ў рот.

— Сто кіло толу! — накруціў галавою трактарыст. — І прамое пападанне. Ад іх і шматкоў не засталася — пыл, дым!

Мал. В. ТАРАСАВА.

— Дзякаваць богу, хоць не мучыліся,—ціха сказала яго жонка.

— Хоць не мучыліся—нібы ўзрадаваўся і дзядзька Хведар і пашукаў вачыма жонку.—Гэта правільна—хоць не мучыліся... Міша, а ты месца тое запомніў? Пазнаеш, калі давядзецца?

— Хто яго ведае, што там сталася за дваццаць пяць гадоў? Калі ўсё так і засталася, дык, вядома, пазнаю... А «без вестак» вам прыслалі таму, што не знайшлі іх, Вадзіка з камандзірам. І я не паспеў сказаць, бо мяне праз паўгадзіны і самога так шарахнула, што ўсе вантробы адбіла. Во, зірніце!

Міхал Мікітавіч адкінуў сіваю пасму і нахіліў галаву. Амаль ад самага лоба, ад залысіны, ішоў аж да цемні шырокі рваны рубец.

— Восем месяцаў у шпіталі праваліўся, ледзь ачунаў.

Ганна Іванаўна падышла ззаду, паглядзіла па галаве, пацалавала проста ў рубец і ласкава сказала:

— Паглядзі, што ў мяне ёсць! Пазнаеш? З вялікай фатаграфіі з-пад шкла ўсміхалася двое вясёлых хлапцоў у аднолькавых футбольках.

Гэта ж адразу пасля экзамена па супрамаце—на радасях яшчэ, помніцца, выпілі бутэльку нейкай брыды і Вадзьку потым усю ноч ванітавала. А фатаграфаваліся недзе ў скаерыку. Праўда, вунь і Казбек на задніку, і нейкая балюстрада быццам. Вадзька тут сімпатэга, ён на фатаграфіях заўсёды такі выходзіў. І на грудзях—«Варашылаўскі стралок» другой ступені, прадмет заўсёднай маёй зайздрасці. Стралаў ён і праўда здорава. Вельмі здорава стралаў Вадзька. Смяўся ён таксама здорава—вунь, усе трыццаць два відаць...

— Давай, Іванаўна, сцялі Міхалу,—падняўся дзядзька Хведар.—Загаварылі чалавека да паўсмерці, а заўтра рана падымацца! А, можа, перадумаў? Пагасцееш крыху?

— Дзякую, але—праца! А дзевятай павінен быць, як штых!

— Ну, глядзі сам, табе відней.

— Ды я прыеду яшчэ! Вось возьму водпуск і прыеду!

— Аркашку не забудзь,—строга сказаў дзядзька Хведар.—І ўвогуле, на чорта табе там усялякія лагеры-шмагеры? Лешага лагера, чым у мяне, не знойдзеш! Абцягаеш?

— Парадак, дзядзька Хведар, абавязкова прывязу.

...Госці разышліся, а Міхал Мікітавіч застаўся на ганку пакурыць.

Ужо сцягнула, але не настолькі, каб не было відаць, і рэдкія зоркі пакуль толькі ледзь-ледзь праразаліся на зелянкавым небе. Шырокі двор, адгароджаны з двух бакоў двума доўгімі хлявамі, а з двух іншых — хатай і плотам з шырокімі вортамі, быў увесь у кароўіх і свінячых лепяхах, растаптаных, перамешаных з сырой вясенняй зямлёй — зусім, як тады, у той бог ведае які далёкі час. Вунь і кады такая ж, лобнае месца для курэй і качак. І карытца для іх тут жа. Се ля ві.

Міхал Мікітавіч успомніў гэтую любімую прымаўку старэйшага сына і засмяўся.

У расчыненых дзвярах хлява стаяла, шырока расставішы ногі, белалобая цяля і сонна, няўцяма зырылася на незнаёмага чалавека. Недзе ў цемры за ім нерозна ўскрыкнула курцыя, сярдзіта цыкнуў на яе певень, і яна змоўкла.

Змрок згусціўся, у вачках засвяціўся агеньчык, і адразу ж у шкло ўрэзаўся хрушч, пашамацеў крыху на зямлі, спрабуючы падняцца, і замоўк—накаут!

Міхал Мікітавіч у думках палічыў хрушчу да дзевяці, засмяўся і пайшоў спаць.

...Ледзь мігцела лампадка ў куче, завешаным вышыванымі ручнікамі, але святло яе не разганяла змрок, нават аблічка боскае нельга было разгледзець — кволенкі светлячок у цемры велізарнага, блэзжэжнага пакоя.

Кружылася галава, у горле засеў, нібы костка, агідны камяк. Міхал Мікітавіч намацаў на табурэтцы драўляную кварту з квасам і доўга, пакуль

хапіла дыху, ліў у сябе кіславатую халодную вадкасць.

Там жа, на табурэтцы, вобмацкам знайшоў папярсы, чыркнуў запальнічкай — адразу акрэслілася сцяна насупраць, чорны квадрат фатаграфіі на ёй, цемра адскочыла і напружана затаілася ўнізе, пад сцяной. Міхал Мікітавіч амаль фізічна адчуў яе, яму падалося нават, што ён угледзеў дрыжачы чорны хвост.

Ён грузна павярнуўся і спуціў на падлогу ногі. Фарбаваныя маснічныя прыёмна халадзілі ступакі. Спаць расхацелася. Асцярожна ступаючы, ён зноў выйшаў на ганак.

Неба было ўсеяна зоркамі. Стаяла такая першародная цішыня, што нават чырканне запальнічкі здавалася гучным і прыкрым скрыгатам.

...— Прывітанне, капітан! Заходзь! Ін як цябе забітавалі—мама родная не пазнае!

— Снайпер, падла, трапіўся, проста ў лоб уляпіў! Каб не каска — хана мне! А так толькі скуру ўспароў!

— Несвядомы ён элемент, гэты фрыц — сапсаваў такі скальпі!

— Во-во... Выпіць чаго-небудзь няма ў цябе?

— Цэдрык, ці не ты гэта? Гэй, Сініца, рому капітану!

— Былому камбату... — Ідзі ты!

— Вось і іду... Толькі за што? Батальёна ж у мяне няма! Накрыўся мой батальён. Шаснаццаць чалавек — усё маё войска...

— У начальства быў?

— Кажу ж табе, іду!

— Адставіць, больш шклянкі не піць, пасля дап'еш!

— А-а, усё адно!.. Не, ты скажы, на які ляд даўся нам гэты пракляты хутар? Дзесятак двароў, толку ад іх ні нам, ні ім, а от жа ўчарэпліся — пакуль усіх не перабіў, не ўзяў! І мае там усе палеглі...

— Мішка, хопіць піць! Нарвешся на Кузьміча — сапраўды, загрымш! Сініца, што там за гвалт?

— Палонныя між сабой счэпіліся, таварыш старшы лейтэнант! Сярод іх там двое з загараджальнага атрада аказаліся, ну, немцы іх і куштыляюць — адступіць не давалі, гады, расстрэльвалі! Пацеха!

— Фашысцкія заграднікі? Вунь у чым справа! А ну, Сінічка, пакажы мне гэту публіку!

...Вось так усё і было, дзядзька Хведар. Іменна так. Немцы і сапраўды крыху ўспалі гэтым карнікам. А яшчэ здалёк я заўважыў: сярод палонных — Вадзька! Не мог я памыліцца, адразу пазнаў. Здраднік? Сярод іх?.. Тут я яму і прыпомніў свой батальён. Пяцьдзесят дзве пахаронкі ў той дзень я падпісаў. Дзядзька Хведар, ты зразумей—пяцьдзесят дзе! Звычайна гэта ад'ютант рабіў, а тут яго і самога... І параненых сто сорак шэсць...

Вось я яго і... Сваёй уладаю, без суда і следства. Можна, яно і не па законе. Можна быць. Але, часнае слова, дзядзька Хведар, не мог я гэтага выпярцаць. Не мог! І зараз бы не дараваў...

Міхал Мікітавіч не заўважыў, як развіднела, і ачуўся толькі тады, калі Ганна Іванаўна забразгатала ў сенах даёнкай.

Займалася звычайная вясковая раніца, з цурчаннем малака ў даёні, скрыпам веснічак, дзелавітым роханнем свінні, што паспела вылезці з цёплага закутка, з неўнямі і вясёлым гоманам кабет ля калодзежаў.

Міхал Мікітавіч падумаў, што ў гэтай інертнасці, непаваротлівасці вясковага побыту ёсць нейкі асаблівы сэнс: прыездзеш — нібы ў дзяцінства вырнеш. Але, вырнуўшы, трэба вынырнуць: ты ж не амфібія, жыць там ужо не зможаш. Асвятляўся — і давай, брат, у сваю стыхію, у свой дарослы, прапахлы бензінам і чарнілам, перапэчаны заводскім чадам свет, да якога ты прырос жывым месцам. Свет, без якога табе ўжо не жыць.

І яшчэ ён падумаў, што няма патрэбы несіці ў гэты дом прастрэленую горкую праўду.

Пераклад з рускай мовы.

ЦІШЫНЯ. Зрэдку чуваць прыглушаны шэпт. Нават экскурсавод і той гаворыць упаўноласа.

У гэтай цішыні добра пабыць сам-насам з гісторыяй, параздумваць аб жыцці продкаў, аб поспехах сучаснікаў. Пасля такога спаткання з гісторыяй другімі вачыма глядзіш на ўсё. Інакш успрымаеш веліч нашых здзяйсненняў. Мабыць таму з кожным годам усё больш людзей наведваюць музей.

Летась у дзяржаў-

рацыямі, якія дэманструюцца на кінаэкран праз эпідыяскоп, і паказам аб'ёмных экспанатаў. Кожная лекцыя заканчваецца праглядам кароткаметражнага хранікальна-дакументальнага фільма: «Кастрычнік у Беларусі», «Розум перамагае», «Вызваленне Беларусі», «Бітва за Гомель» і інш.

Таня вечары мы будзем арганізоўваць і далей.

Абласны краязнаўчы музей абсталюваў таксама выстаўку «Гомельшчына ад з'езда

СУВЯЗЬ СТАГОДДЗЯЎ

БУДНІ МУЗЕЯЎ ГОМЕЛЬШЧЫНЫ

ных музеяў Гомельшчыны пабывала каля трохсот тысяч чалавек. За леташні год зроблена дваццаць фотадакументальных выставаў, выдадзена брашура «Помнікі Гомеля», супрацоўнікі музеяў падрыхтавалі рукапісы трох выданняў, распрацавалі дзесяць навуковых тэм, правалі шмат разнастайных мерапрыемстваў: сустрэч ветэранаў партыі, працы і войнаў з моладзю, збораў піянерскіх атрадаў, тэлевізійных выкарыстанняў, тэматычных вечароў.

У масавай рабоце мы, работнікі абласнога краязнаўчага музея, выкарыстоўваем традыцыйныя формы клубнай работы, але абавязкова імкнемся дамагчыся таго, каб вечар, праведзены музейем, застаўся ў памяці наведвальнікаў на доўга і каб яго нельга было збытаць ні з якім іншым.

У выніку такога пошуку ў нас трывала ўсталяваўся, а гледачам палюбіўся тэматычны вечар «Мой родны край». Паводле распрацаванага графіка навуковыя супрацоўнікі выязджаюць з аўтаклубам у аддаленыя вёскі. Выязджаць даводзіцца двойчы: першы раз (за тыдзень да правядзення вечара) у клуб завозіцца і маніпурацыя там перасоўна фотадакументальна і а выстаўка «Ардынаназая Гомельшчына ад з'езда да з'езда» або «Геранчы камсамол Беларусі». Тады ж і структураць загадчыка клуба і кінамеханіка, гутарыць з кіраўнікам калгаса, саўгаса, пакідаюць загадзя зробленыя рэкламныя шчыты.

Праз тыдзень наш аўтаклуб ужо чакаюць...

Пасля кароткага ўступу старшыні або парторга калгаса выступаюць навуковыя супрацоўнікі. Тэмы іх дакладаў: «Дасягненні Гомельшчыны», «Гісторыя раёна», «Гомель у мінулым, сучасным і будучым», «Гомельскі музей», «Гомельшчына ад з'езда да з'езда», «Гамельчане — Герой Савецкага Саюза». Прамова выступаючага суправаджаецца ілюст-

да з'езда» ў вагоне, які ў саставе агітпоезда Гомельскага аддзялення Беларускай чыгуны абслугоўвае населеныя аддаленыя станцыі. Неўзабаве поезд вернецца ў Гомель, і выстаўка адправіцца ў падарожжа на цэлы год па раённых дамах культуры.

Вядома, частыя выезды людзей не павінны адбівацца на якасці іншых, не менш важных і неабходных работ: экскурсій, лекцый, дакладаў, абнаўлення экспазіцыі. Усё гэта ідзе сваёй чаргой, усё гэта накіравана на выкананне новых сацыялістычных абавязкаў, прынятых на сёлетні год, які будзе ўпісан у гісторыю, як год XXIV з'езда КПСС.

Шмат чаго цікавага робяць і супрацоўнікі раённых музеяў. У Рэчыцкім краязнаўчым музеі папулярны сустрэчы з піянерскага кастра. Мазырскаму добра памагаюць ветэраны, Рагачоўскаму — і пенсіянеры, і школьнікі.

Музейшчыні Гомельшчыны ў сваёй большасці — людзі ініцыятыўныя, нястомныя, упартыя ў дасягненні мэты.

Хто не ведае, што ў Рагачове нарадзіўся музей дзякуючы пастойлівасці Сямёна Мацвеевіча Свядлова, яго імкненню ўвекавечыць памяць герояў-землякоў! Цяпер ён — дырэктар Рагачоўскага музея народнай славы. А хто не ведае ў Рэчыцы дырэктара музея Фаіну Сцяпанаўну Калініну? Усе ведаюць, і стары і малады.

У нашым абласным музеі многія любяць сваю прафесію. Але раней за іншых падхопліваюць усё новае, цікавае. Л. Шыловіч, Л. Цыбульская, Х. Каранеўская.

...Кожны дзень запайняюць людзі залы музеяў. У цішыні гучыць голас гісторыі. А вечары, калі ўспыхваюць агні ў сельскіх клубах, там працягваецца размова аб цяжкім мінулым і слаўным сучасным нашлага краю.

І. КАПОЦЯ,
дырэктар Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

ЦІ МОЖНА, разглядаючы чалавечы цен, уявіць сябе яго гаспадаром. Можна адрозніць — тоўсты ён або худы, высокі або невысокі, з прычоскай або без. А вось чарнявы ён ці бялы, прыгожы ці не вельмі, добры ці злы і многае іншае, не менш важнае, невядома.

Прыкладна тое самае адбываецца і ў тэхніцы, дзе ўсё — ад патэфоннай іголки да акіянскага лайнера — робіцца па чарчыхах. Чарчэж — цень рэчы, у ім два вымярэнні, але ён бяднейшы за натуру не проста на адну трэць. Трэба мець развітую фантазію, каб па чарчыхах акрэсліць для сябе ў аб'ёме і фарбах шматпавархавы будынак, станок, трактар або просты электрапрас. Нават спецыяліст

АРХІТЭКТУРА ЯНЫ АЖЫЎЛЯЮЦЬ ПРАЕКЦЫІ...

уяўляе рэч у святле трох вымярэнняў са значнай недакладнасцю. А эстэтычныя вартасці ў чарчыхах ацэнны наогул не падаюцца. Не стварае поўнага ўяўлення аб тым ці іншым праекце і малянак — ён не можа перадаць гармоніі аб'ёмаў.

Таму і архітэктары, і канструктары, і многія іншыя спецыялісты карыстаюцца макетами.

Выстаўка дзясягачняў народнай гаспадаркі БССР адкрываецца галі-

кай, васьміметровай картай-макетам прамысловасці рэспублікі. Каляровымі пластамі абзначаны межы і рэкі, з пластыка выканана дэбравыя сцяны «карпусоў» розных прадпрыемстваў. Карта электрыфікавана, свеціцца рознакаляровымі агеньчыкамі. Яна вельмі наглядная і эфектная. На выстаўцы многа і іншых макетаў — станчоў, жывёлагадоўчых ферм, хімічных прадпрыемстваў, архітэктурных збу-

даванняў і г. д. Гэтыя макеты прыцягваюць увагу не толькі таму, што паказваюць функцыю або формы рэчы, якія ў натуральным выглядзе на выстаўцы паказваць немагчыма. Макеты цікавыя і майстэрствам выканання.

Добры макет мае мастацкую каштоўнасць. У музеі ленаградскай Акадэміі мастацтваў і зараз захоўваюцца макеты Ісакіеўскага сабора, Смольнага манастыра і многіх іншых вядомых будынкаў. Па гэтых макетах дойдзі праваралі сваю творчую задуму. Гэтыя макеты лічацца творамі мастацтва. І макетчык, хоць ён і ажыццяўляе не сваю задуму, — асоба творчая. Творчасць яго асабліва, яна патрабуе ўмення ажыццяўляць праекцыі, умення з самых простых матэрыялаў ства-

раць ілюзію сапраўдных будынкаў, машын, цацак і г. д.

Рамяство макетчыка можна параўнаць з рамяством каруначніка. Сядзіць жанчына і перабірае каклюшкі. Бадай, нічога асаблівага. Кожны, здаецца, здолее, калі не гультай. Але нават пры вялікім старанні спатрэбяцца гады, каб стаць майстрыхай. Так і работа макетчыка. Я назіраў у макетнай майстэрні «Белгіпрасельбуда», як працуюць Барыс Сеозда і Адам Харланаў.

Вось яны сядзяць над чарчыхамі, разлічваюць маштабы, рыхтуюць планшэты, нешта размячаюць на кардоне або пластысе, рэжучь пенапласт на пласцінкі або кубікі, склейваюць іх, накручваюць з дроту спружынку, з абрэзкаў кардону і дрэва робяць

адкрываюць старана або жылы, кою, прыгожы, здзіўляючы тонкасцю і дакладнасцю работы.

Ёсць і іншыя макеты — планіровачныя, на якіх адпрацоўваецца кампазіцыя мікрараёнаў, вучэбных гарадоў, зручнасць гарадскіх магістралей і інш. Тут паралелепіпедымі з пенапласту, дрэва або кардону абзначаны будынкi — «шырмы» і будынкi — «дамінанты». Суцэльнымі квадратамі паказаны прамысловыя прадпрыемствы. Усё вытрымана ў адпаведнасці з натурай, планіроўкай вуліц, выгібамі ракі, абрысамі водасховішчай,

ЯШЧЭ да таго, як пераступіць парог дома Лапацентавых, мне давялося пачуць аб гэтай сям'і. Ад розных людзей. І кожны раў: абавязкова пабываўце ў Вялікай Манціанцы ў Лапацентавых, самі ўбачыце, якая гэта працавітая, дружная сям'я, музычная якая — проста дзіву даецца: дзевяць дзяцей і ўсе спяваюць, танцуюць, іграюць па розных інструментах. Сямейны аласмоль літаральна не адпускаюць са сцэны ў сваім саўгасе, і ў Доме культуры ў Вялікіх на розных там аглядах.

... Пяціцэнка Лапацентавых вельмі падобная на іншыя дамы, прыцягнула, аднак, увагу: перад фасадам, па вуглах стаялі дзве бярозы, ствалы іх у празрыстым вясновым паветры гаралі белым святлом. На мяккую зеляніну

Самая малодшая з Лапацентавых, Люба, ужо падрыхтавала ўрок, сіла-ла і кілі і сшыткі ў партфель і цяпер задумлена перабірае кніжкі баяна. Напэўна нялёгка дзяўчыцы «спраўляцца» з цяжкім інструментам, але ён слухаецца яе тонкіх пальчыкаў. Вальсе «На сонках Маньжурі», чароўная «Рэчанька»...

І Ганна Іванаўна, і Міхаіл Малахавіч задаволены паглядваюць на дачку, ледзь не ў адзін голас просяць:

— Ты, Люба, танцу давай, танцу...

І вось ужо, быццам перасыпаная медзію званочкаў, звяніць задзёржыстая беларуская полечка.

Потым Люба ідзе ў школу.

Вочы мае спыняюцца на сцяне, дзе ў самаробных рамках вясель фотаздымкі. На стале з'яўляецца тоўсты альбом — сямейная гісторыя; у ім,

— Глядзіце, калі ласка... «Паваньня Міхаіл Малахавіч і Ганна Іванаўна!»

...Камандаванне часці ганарыцца Вашым сям'ям і дзякуе Вам за тое, што Вы выгадалі і выхавалі дастойнага патрыёта, вернага абаронцу нашай магутнай Радзімы...

— Гэта пра Ваню, ян служыў янчэ... — гаворыць Ганна Іванаўна. — І янчэ ёсць пісьмы. Намітаецца, пубы ў святы хадзіла...

Тут жа на вочы трапіла дыплом першай ступені лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва... Іншыя дыпламы і граматы — усё Івану Лапацентаву. А вось — і Міхаіла: пахвальны ліст за выкананне беларускага народнага танца «Бульба», янчэ і янчэ граматы...

— Цікава, як абудзілася ў вачэй дзяцей цага да мастацтва, у прыватнасці, да музыкі? Напэўна, у родзе былі музыканты? Гавораць жа вось пра спадчынасць...

Лапацентавы-старэйшыя пераглядваюцца, а потым Міхаіл Малахавіч кажа:

— Дык жа нашы месцы жылі! Прырода і ўсё такое... А ў родзе?.. Нехта, як кажуць, пліткаў на печым... Але гэта несур'ёзна. Мабыць, здольнасці былі, але на чым было іграць і калі?..

— Прывёз аднойчы Малахавіч з Вялікіх гармонік, — устаўляе слова Ганна Іванаўна, — і прывёз не на свае нават, а на пазычаных грошы. — Яна паўдрыхтала, нібы прыпамінаючы тыя далёкія, нялёгка для сям'і дні, і зноў загаварыла: — Ну хацела я, значыць, паліць Малахавіча, назад вярнуць з пакупкай, а як глянула на яго — свеціцца ўвесь, такі задаволены і дзеці з радасці месца не знаходзяць. Глянула і... сціснула горла...

— Не мог я не парадаваць дзяцей, — глухавата сказаў Лапацентаў. — Не мог. Бо яны ж з намі ўсе нягоды... Можна лічыць, на ферме павырасталі. Калі хочаце, не толькі заслужылі, а і зарабілі...

— І цяпер, як дома хто бывае, дык не ўтрымаецца, каб не заглянуць на ферму. Нібы маглі тама цягне. Мы ўжо з Малахавічам і так і гэта: адгаворваем: маўліў, без вас абыдземся, механізацыя, маўліў, і ўсё такое... Крыўдзяцца!

Зноў ціха-ціха пазвонваюць шыбы. У нябачную шчыліну ў акне пранікае вецер, ледзь калыша фіранку. А можа гэта форточка адышла, і цяпер не да яе, каб зачыніць.

Кожны думае пра сваё. Не, думі Ганна Іванаўна і Міхаіл Малахавіч, напэўна, пра адно — пра дзяцей. Твары іх нібы адгалялі, расцэблена паміжчэлі, задумлівыя і пачытныя. Можна абодва яны зараз бачыць усю сям'ю ў зборы. Можна чуць галасы ўсёх, чуць, як расцягваюцца мяхі адразу пад баянаў, як нараджаецца песня — лёгкая, застольная.

У пакой гусцець змрок. Лапацентавы-старэйшыя занепакоена паглядваюць на вокны — ім трэба на ферму.

За варотамі, за белымі бярозамі ўспамінаю, што так і не спытаў у Міхаіла Малахавіча пра яго медаль «За працоўную доблесць», пра тое, як яму і жонцы разам з іншымі саўгаснымі жывёлаводамі прысвоілі ў ленинскія юбілейныя дні званне ўдараўцаў камуністычнай працы.

Мяне даганяе голас: — Прыяздзіце ўлетку. У нас тут хораша! І на Восліўку сходзім...

Уздоўж вуліцы стаяць дамы — вельмі падобныя на дом Лапацентавых. А іхні ўсё-такі адрозніш — па дзвюх бярозах.

ВЕЛІЧ ЧАЛАВЕЧАГА ДУХУ

Прэм'ера «Жанні д'Ары на пастрэ» А. Анегера і П. Кладэля ў Мінску ўспрынята грамадскасцю як важная падзея музычнага жыцця.

Ініцыятарам новай пастаўкі драматычнай араторыі Анегера В. Катаеву, І. Іваніцэву, Н. Жураўленка трэба было пераадолець невялікі арганізацыйны цяжкасці: аб'яднаць намаганні двух хораў — Латвійскай акадэмічнай капэлы і дзіцячага хору Мінскай сярэдняй спецыяльнай музычнай школы, сімфанічнага аркестра Беларускай дзяржаўнай філармоніі, значнай групы салістаў-спевакоў і акцёраў. (Не магу ўтрымацца ад прытані, чаму ў гэтай рабоце не прыняла ўдзелу Дзяржаўная акадэмічная капэла БССР, якая здольна справіцца і не з такой мастацкай задачай?) Гэты велізарны выканальні апарат быў накіраваны на стварэнне незвычайнага сінтэтычнага «дзеяства» аб народнай герані Францыі.

Паказаная ў Мінску прэм'ера раскрывае асноўную патрыяты-

КАНЦЭРТЫ аб'яднанага хору Беларускага радыё, тэлебачання і кансерваторыі імя Луначарскага пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі В. Роўды заўсёды выклікаюць вялікую цікакасць шматлікіх аматараў харавых спеваў.

Такія цікакасць натуральная, бо гэты калектыў заўсёды ў творчым пошуку. Ён пазнаёміў мянчан з многімі складанымі тэарамі, такімі, як кантата А. Фляркоўскага «Песні тых, што вырваліся з пекла» і яго харавая фрэска «Аве Магія», «Ода Леніну» Р. Буцвілюскага, кантаты «Эроіка» А. Янчанкі, «Невядомы салдат» І. Лучанка, «Кантата пра Леніна» К. Цесакова, харавы трыпціх Д. Смольскага на вершы М. Танка, хоры А. Турчышава, К. Цесакова, Ю. Семьянкі, І. Кузняцова, У. Алоўнікава і інш. Мастацкі кіраўнік калектыву В. Роўда зарэкамэндаваў сябе як удумлівы патрабавальны музыкант.

У праграму першага аддзялення канцэрта, які днём адбыўся ў зале філармоніі, уключаны творы розных аўтараў, розных эпох, што дало калектыву магчымасць паказаць свой багаты стылістычны дыяпазон.

З цыкла «Дзевяць харавых пазм» Д. Шапкавіча на словы рэвалюцыйных паэтаў выконваліся тры — «Пакараным смерцю», «9 студзеня» і «Змоўклі спозненыя стрэлы», у якіх добра выяўлена драматычная логіка. Так, у пазме «Пакараным смерцю» паслядоўнае ўступленне харавых партый, якія нібыта працягаюць адну доўгую, тужліваю думку, утварае цэльную завершаную карціну. Пазма «9 студзеня», напісаная з выкарыстаннем інтанацый народна-песеннай мовы, нагадвае сваёй псіхалагічнай глыбінёй і аобразнай малюўніцкаю народна-харавых сцэны з опер Мусэргскага. У яе выкананні выявіліся багатыя выяўленчыя сродкі ўся-

РАСТУЦЬ БЯРОЗЫ ПАД АКНОМ А. ФОМЧАНКА

Бярозы разам з вясамі залятаюць градыбныя стракозы, лёгкі ветрык прыносіць свежасць аэру.

Гаспадароў — Міхаіла Малахавіча і Ганна Іванаўна — дома не аказалася. Самая малодшая з Лапацентавых — Люба, чарнавокая, цёмнавалосая, сказала:

— А мама і тата на ферме...

«Ну, вядома ж, трэба было адразу ісці на ферму. Гаварылі ж, што Лапацентавы-старэйшыя там дыюць і па-чуюць».

Жывёлагадоўчы гарадок раскінуўся крыху далей, за сілом. Прама сядам-агародам вядзе да яго ад дома сцежка: відаць, часта па ёй ходзяць.

Карыкаваты, плячымі Міхаіл Малахавіч сардэчна, быццам старому знаёмаму, паціскае руку.

— Пачакайце, не сумуйце, занясу толькі ў кладоўку камбікорм.

Ён лёгка падхоплівае мяшок, потым другі, трэці...

Ганна Іванаўна каля цялят. Сытыя дагледжаныя, яны ляжыць жуць сена. Цёпла, чыста, нават утульна — не хочацца выходзіць. Але Ганна Іванаўна кажа:

— Не тут жа гасцей прымаць.

Яна ідзе да выхаду, крыху паўпавата, захутаная ў хустку. Твар яе строгі і прыгожы. Ніяк не верыцца, што гэта жанчына — маці дзевяці дзяцей.

Б'е ў нос рэзкі пах сіласу і лавоай кары, сцюдзёнасцю, схаванай у маладой зеляніне рачулікі Восліўкі.

Калі звонку дом Лапацентавых здаецца прасторным, то ў сярэдзіне — наадварот, цеснаватым: дабротныя, высока засланія лужкі, шафа, канапа, швейная машына, тэлевізар новай маркі на століку, лаўка — на ёй два баяны, стол — усё гэта стварае ўражанне дастатку. Між іншым, старэйшыя дзеці пакінулі ўжо бацькоўскі дом, аднак для кожнага тут захоўваецца «яго месца»: яго пастаянна тут чакаюць.

3. Такімі робяцца кампазіцыйна - планіровачныя макеты мікрараёнаў, макеты генеральных планаў.

А яшчэ ёсць рабочыя макеты, на якіх архітэктар даводзіць да дасканаласці свой праект. Макет аб'ектыўны: што здавалася добрым у задуме, нядрэнна выйшла на малюнку, у мадэлі аказваецца няўдалым і патрабуе выпраўленняў. Да Б. Серады і А. Харланава не адзін раз у дзень заходзіць і Г. Заборскі, і Н. Рудзкі, і Г. Бяганская, і іншыя архітэктары, каб паглядзець макет свайго праекта, прычынуць з макетчыкам, якое рашэнне найбольш удалае.

З кім з архітэктараў мне ні даводзілася гаварыць аб макетах, усе казалі: «Добры макет часта вызначае задуму, выкрывае фармальныя і канструкцыйныя вартасці і недахопы праекта. Ён проста неабходны архітэктару, інжынеру, будаўніку».

Але каб макет не ўводзіў у зман ні архітэктара, ні заказчыка, ні інстанцыю, якія зацвярджаюць яго, макетчык павінен быць не проста акуратным майстрам. Яму трэба адчуваць гармонію фарбаў, мець уяўленне мастака, знаходзіць адпаведны матэрыял, разумець архітэктара і, галоўнае, быць энтузіястам. Усё гэта аб'ядноўваецца ў пэўны цэнз майстэрства, па якім у цэх макетчыкаў праходзіць далёка не кожны. Тым больш, што макет-

най справе нідзе спецыяльна не вучаць. Барыс Серада падлічыў пры мне, што палавіна мінскіх макетчыкаў навучылася рамяству ў гуртку суднамадэлявання Палаца піянераў.

Я бабыў там і бачыў, як дзеці ад 12 да 16 гадоў паялі, свідравалі, пілвалі нажоўкай, напільнікам, клалі грунтоўку, стругалі, фарбавалі, разбіраліся ў чарцяжках, «ялі разметку, тачылі метал на такарным станку. Каля сцен стаялі гатовыя работы — мадэлі цэплагадоў, авіянасаў, буксіраў, крэйсераў. Некаторыя былі па два метры даўжынёй, мелі складаную архітэктоніку, былі выкананы амаль віртуозна.

Вось ужо дваццаты год кіруе гуртком Віктар Міхайлавіч Ермакоў. Ён

сам мадэліст і можа зрабіць мадэль любой складанасці — ад сучаснага лайнера да яхты, якой кіруюць па радыё. Але асноўная работа В. Ермакова — макетаваанне ў Цэнтральным навукавадаследчым інстытуце прамысловай эстэтыкі. Інстытут займаецца дызайнам. І работа канструктараў пабудавана тут цалкам на макетах. Прычым стараюцца рабіць іх у натуральную велічыню або з невялікім змяншэннем.

Галоўнае для макетчыка — вырашыць пытанне тэхналогіі, — гаворыць Віктар Міхайлавіч. — На заводзе серыйную дэталь могуць адштампаваць, а для нас рыхтаваць форму — дорага. Макетчык павінен прыдумаць, з чаго і як хутчэй і лепш можна зрабіць макет.

Лепшае пацвярджэнне гэтых слоў — макет посуду для грамадскага харчавання, які інстытут распрацаваў па заказе «Сюзінвентара». На заводзе яго адштампоўваюць з нержавейнай сталі. У інстытуце макет зрабілі з пластмасы і метадам вакуумавання пакрылі алюмініевай плёнкай. Макет кабіны трактара спачатку збіраецца з дошак, кардону, паперы і пеналпласту. Ёсць макеты станкоў з дрэва і паперы. Іншы раз макетаў з паперы на адну машыну або станок робіцца 20—30. Потым застаецца адзіна, а астатнія знішчаюцца.

Я бачыў сваімі вачыма, як на вытворчым участку апрабываўся макет вадзіцельскага сядзення для сельгасмашын. Па задуме яго павінен быць

камфартабельным для любога вадзіцеля — худага або тоўстага, невысокага ці даўгавага. Таму ў крэсла садзіліся розныя людзі, а макетчыкі і канструктары мітусіліся вакол, прыглядзіліся, рухалі ручкамі, мянялі вышыню і нахіл падлактонікаў, спінкі і падножкі, на хаду, нібы закройшчыкі, адзначалі, дзе «падрэзаць», дзе «прызняць», «згладзіць» і г. д.

Пасля гэтага агляду і парады макетчыкі пачалі падганяць дэталь крэсла, каб на наступны дзень зноў яго выпрабаваць і зноў нешта змяніць або напавіць. І так да таго часу, пакуль зручнасць крэсла не дасягнуць, як тут кажуць, поўнай кандыцыі.

Вось так і працуюць макетчыкі.

К. ТАРАСАЎ.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

ную думку твора. Яна выказана кампазітарам А. Анегерам і п'ятам П. Кладэлем у своеасаблівай форме. У думках асуджанай Жанны праходзіць чарада падзей, вобразаў каханія і здрады, веры і крывадушнасці, гатоўнасці да самахваравання і добраахвотнага рабства.

Латвійскі харавая капэла (мастацкі кіраўнік І. Цэпіціс) выконвае сваю багатую вобразна і стылістычна партыю ў строгай ападэмічнай манеры. Выкананне латвійскіх музыкантаў вызначаецца пачуццём формы, фразіроўкай, адточаным тэмбравым і тэхнічным адчуваннем поліфанічнай харавой тканіны Анегера, прыгожым гукам, інтанацыйнай і рытмічнай дакладнасцю. Гэтыя прыкметы яскрава выяўляюцца ў поліфанічным уступным хоры «У чорнай цемры», у сцюжым эпізодзе «У Францыі дзяўчыначка жыла», у антыфоне, песні-карагодзе і інш.

Работа капэлы, якая ў многім вызначыла поспех спектакля, на мой погляд, яшчэ больш выйгравае ад некаторага ўдасканалення дыкцыі харыстаў і большай моўнай характэрнасці, свабоды інтэрпрэтацыі харавых рэчытываў, воклічаў (іншы раз не патаваных), узбуджанага гоману і крыкаў фанатычнага натоўпу.

Не згубіўся ў складаным вакальна-інструментальным ансамблі выразны і чысты голас дзіцячага хору (мастацкі кіраўнік Н. Жураўленка). Пяшчотныя французскія

народныя песні «Яаонсі перавозон» і «Трымазо» прагучалі ідылічна ласкава, узвышана, як светлы ўспамін Жанны аб дзяцінстве ў Дамрэмі.

Настрой прасветленага смутку тонка перададлі ў партыях святых дзеў Л. Андрушэвіч, І. Ціхунца, І. Якабсоне. Паспяхова выступіў у ролі Поркуса М. Райнэ. Вельмі складаная інтанацыйна і лапруджаная тэаітурна партыя Поркуса — гудзіў Жанна співала Канона («канон» — у перакладзе з французскай мовы «парон», палатын гуцьця як «поркус») у выкананні М. Райнэна гуцьця пераканана не толькі музыка, але і сцэніст.

Аркестравая партыя араторы ўдала падкрэслівае багаты ваявал. Анегер насыціў інструментальную партыю яркімі вышчэпленымі дэталімі. Яна поліфанічная і аб'ядноўвае чараду кантрастных частак агульным тонам сцэнальна развіцця.

Як мне думаецца, дырэктары сімфанічнага аркестру ў цэлым спраўляюцца з гэтай галоўнай драматычнай функцыяй. Дырэктар В. Катаеў адчувае своеасаблівы музычны фармы твора, падкрэслівае кульмінацыйны частак і аб'ядноўваюць думку араторы, якая праніжана выказана Анегерам у заключнай частцы «Жанна ў полымі»: «Самая вялікая радасць — памёрці за тых, каго любіш!»

Дырэктар перапануа раскрывае форму драматычнай араторыі «буйным планам», дэталь ж арке-

стравай тканіны сям-там не праслухоўваюцца выразна. Як заўсёды, у аркестры філармоніі больш перапануаўныя струнныя і асобныя сола духавых (фаготы ў пралогу, флейта ў антыфоне, у «Трымазо»). Менш рэзультывае і дакладнае ансамблевае гучанне з удзелам усіх духавых («Званы» і «Марш караля» ў восьмай сцэне).

Пра ўласна сцэнічную форму прэм'еры (рэжысёр В. Катаеў, мастак В. Герлавіч), на маю думку, патрэбна асобная і кампетэнтная размова, якую магчыма і павядуць тэатрызнаўцы. Я ж абмяжуюся невялікімі меркаваннямі агульнага характару.

Пры ўсёй павязе да вялікай працы В. Катаева-дырэктара яго пастававацкія магчымасці здаюцца нам крыху абмежаванымі. Араторыя Анегера патрабуе не толькі сталай і прафесійнай сучаснай рэжысуры, але і складанай пастававацкай машынерыі.

У цяпераннім выглядзе тэатрызаваўныя эпізоды араторыі сталыя і элементарныя. Асабліва пацярпелі ад няўвагі да анцёрскай работы сцэны «Жанна, кінуўшы зглядам», «Караля, або вынаходніцтва картанай гульні», «Кароль едзе ў Рэйме», «Трымазо». Важнейшая ў сэнсавых адносінах сцэна картанай гульні, міркуючы па аўтарскіх сцэнарных указаннях і музыцы галандскага вагата, павінна ўз'яць вытанчанае і гратэскае па форме відовішча. В. Катаеў дасціпа рыту-

неза, зрабіў нагляднай і нават «чытаемай» несумленую гульні «каралёў і валеаў» дзвюх ваюючых краі. Але «картанная калода» ўдзельніцаў гэтага танца гульні прадстаўлена толькі анцёркамі-мушкетэрамі. Каралеваў жа, якія ўвасабляюць загану грамадства, — Глупства, Пыхлівасць, Прагнаець і Юр, — замянілі тут плакаты з адпаведнымі надпісамі. «Тлумачальныя» прыёмы рэжысёра ў танцы каралёў з плакатамі дапамагаюць глядачу зразумець, што Жанну «прайгралі» праданныя палітычныя інтрыганы Францыі і выдалі анцёркам. Сцэнічна ж форма тут, на мойму, мастацкі спрощана.

Не зусім удала аказаўся і выбар пэраметраў анцёркаў. Так, Н. Чамадурова правяла партыю Жанны крыху адпанавана і афектавана, больш цікавай здаецца мне ў гэтай ролі В. Кліменка. Яе Жанна — жывы чалавек, характар складаны, багаты, надзвычайны. В. Кліменка здалася мне і больш музыкай.

Вянтэжыцы, што ў тэатрыальнай праграме аўтарам сцэнарыя араторыі названы В. Катаеў, Відавочна, гаворка ідзе аб рэдакцыі або рэжысёрскай апрацоўцы сцэнарыя П. Кладэля і А. Анегера.

У заключэнне падкрэслію, што гэтававацкія недакладнасці, вядома ж, не змяншаюць значэння добрай і патрэбнай справы, якая з энтузіязмам і патхненнем выканана вялікім калектывам і з задавальненнем успрыймана слухачома.

Т. ШЧАРБАКОВА.

У ПАЦВЯРДЖЭННЕ ВЫСОКАЙ РЭПУТАЦЫІ

го хору і кожнай харавой партыі, добра перададзены тэмбравае вобразнасць і эмацыянальная афарбаванасць харавых рэплік. Строга, засяроджана і разам з тым праніжана прагучала паэма «Змоўклі спознення стрэль».

Аб'яднаным хорам у першым аддзяленні быў выкананы і новы твор А. Фляркоўскага «Хатынскія званы» на словы І. Палухіна (салістка С. Данілюк). Напісаны ён з суправаджэннем аркестра ў разгорнутым песенна-харавым плане.

Музыка «Хатынскія званы» уражвае суровацю грамадзянскага пафосу. У выкананні гэтага твора добра перададзены ўзрастаючы драматызм сюжэта.

Астатнія нумары першага аддзялення выконваліся толькі хорам радны і тэлебачання. Прыгожа прагучала народная беларуская песня «Там за садамі» ў філіграннай апрацоўцы Кошыца. Тонкасцю правядзення поліфанічных ніяў, выкаароднасцю пачэтыкі вызначаецца выкананне твора Танеева «Як песціш ты, срэбная ноч» у перакладзе для хору Э. Ялонова. Добра перададзена змена розных настрояў і тэмпаў адхіленняў у хоры Проснака «Вяселле ў Серадзах», які быў выкананы на польскай мове.

Мякка, непасрэдна была праспявана італьянская песня «Развітанне» ў апрацоўцы А. Свешнікова (салістка Л. Каспорская). Хоначца адначасна тут майстэрства харавога акампанемента, вельмі тактоўнага і дакладнага. Лёгка і свабодна прагучаў васьмігалосы матэт Баха — складаны твор

не толькі ў сэнсе шматгалосых поліфанічных пераплячэнняў, але і з пункту гледжання вакальнай тэхнікі.

Але ўсё ж хваляванне артыстаў у пачатку канцэрта часам адбівалася на выкананні, у выніку чаго мастацкі бок увасаблення некаторых нумараў быў слабей за тэхнічны. Як прыклад можна прывесці паэмы Шастаковіча, у трактоўцы якіх адчуваліся залішня стрыманасць эмоцыі, празмерная «сітакцінасць» фразіроўкі.

У другім аддзяленні канцэрта была выканана Імша да мажор Бетхоена. Гэта першае выкананне твора ў Мінску, і сам факт, што калектыв хору «падняў» такі складаны твор буйнай формы, сведчыць пра яго высокі прафесійны ўзровень. Выкананцы строга захавалі класічную стройнасць формы, выразную графіку поліфанічных правядзенняў у фугах (з другой часткі — «Глорыя» і IV часткі — «Санктус»). Крыху страката гукаў квартэт салістаў: Л. Каспорская, Г. Лапіцкая, Л. Івашкоў, Л. Вяўнік.

Наогул хор пад кіраўніцтвам В. Роўды вызначаецца прыгажосцю тону, то глыбокага, то празрыстага, у залежнасці ад характараў музыкі, чысцінёй інтанацыі. Не фарсіруючы гук, спевакі адначасова ўмеюць выявіць тэмбрава і дынамічныя нюансы твора адпаведна вобразнаму ладу музыкі.

Справаздачны канцэрт аб'яднанага хору радны, тэлебачання і кансерваторыі імя Луначарскага, прысвечаны XXIV з'езду КПСС, пацвердзіў высокую рэпутацыю гэтага ансамбля.

Т. ДЗЯДЗЮЛЯ.

3 ФІЛАРМАНІЧ

най сцэны прагучала ў канцэртным выкананні новай опера Алега Янчанкі «Балаганчык» па аднайменнай лібрэтай драме Аляксандра Блока. Тэкст п'есы выкарыстаны амаль што цалкам, вышлі літаральна лічаныя рэплікі (лібрэта Барыса Луцэнін).

Дзельне ў оперы раскрываецца як супрацьпастаўленне добрага і злабага чалавека (П'еро) і «жахлівага свету» — свету прэтэнцыёзнай пошласці.

У творы падкрэслены ўмоўнасць балаганнасць гісторыі, якая разгортваецца на сцэне: уведзены харавы пралог (на верні Блока «Балаган»), у якім усе ўдзельнікі прадстаўляюць як персанажы вандрунага балагана. Гэты ж прыём «тэатра ў тэатры» падмацоўваецца шматлікімі ўварваннямі персанажа «Аўтар», дарэчы, роля якога цалкам размоўная.

Свет пошласці прадстаўляюць у «Балаганчыку» карыкатурна-шматзначныя містыкі і тры маскардыныя пары. Першая з іх замкнула сям'ю ў кола рэлігійна-ўзвышанага каханія (яе характарыстыка цалкам пабудавана на рухомах харавых паслядоўнасцяў). За знешнімі атрыбутамі рамантычнага каханія

СУСТРЭЧА З БЛОКАМ

другой — паўстае гульнявая кабацкая шансанетка. Буфонная трэцяя пара — сярэднявековы рыцар з драўляным мечам і яго дама-рожа. Карыфеям гэтага шэсця пошласці прадстае ў оперы Арлекін. Груба акарыкатураны напеў «Карабейнік» — вось яго асноўная музычная характарыстыка.

Лірычны пачатак у оперы канцэнтруецца ў вобразе П'еро. П'еро — не герой у агульнапрынятым сэнсе слова. Яго арыёза ў пачатку оперы, якое прызвае Карлабінку, іранічна суправаджаецца жаласнымі ўскліпваннямі засурдзіненнай трубы. Але ў двух наступных маналогах П'еро (названых песнямі) насмешка знікае, і П'еро прадстае як адзіная шчырая істота, якая пакутуе на гэтым кірмашы чалавечых пачуццяў. Але і тут кампазітар не парушае стылістыку тэатра плошчаў, персанажам якога з'яўляецца П'еро. Для характарыстыкі вобраза анойдзена музыка, якая спалучае ў сабе катрынач-

ную непатрабавальнасць і наўнасць з сумнай прыгажосцю лірычнага раманса, але пачасліва пазбягае трывіяльнасці.

У «Балаганчыку» арганічна спалучаюцца спяванне, танец, пантаміма і размоўная гутарка. Своеасаблівы і склад аркестра: струнныя, драўляныя (па адным), дзве трубы, тромбон, валторна, баян, клавесін, арфа і ўдарныя. Сярод доволі роўнага складу выкананцаў — В. Кірычэнка (П'еро), А. Саўчанка (Арлекін), Т. Цішчанка, І. Адзіноца, Г. Рэпіна, С. Градзішоў, М. Пушкарёў (містыкі), яны ж маскардыныя пары) — меншае ўражанне пакідае В. Чарнабаеў (старшыня містычнага сходу і рыцар). Трэба сказаць, што наогул увесі спецічны бок выканання (рэжысёр Б. Луцэнка) быў не зусім удалы і толькі падкрэсліў неабходнасць увасаблення оперы на опернай сцэне.

Т. БАЛЯСЛАўСКАЯ.

Барыс МАНЦЭВІЧ

ХУТЧЭІ БЫ ў ЛАЗНЮ

Мне жонка сказала:
«Бяды б я не ведала,
Калі б пасля лазні
ты выпіў — згаджаюся...»
З тых пор тую лазню
штодзённа наведваю,
А ў дзень выхадны
нават двойчы спраўляюся.

З ПАДСЛУХАНАГА

— Пытаеш, хто такі сумяшчальнік? Гэта, як табе карацей сказаць, калі чалавек адначасова на тры сукі садзіцца ці ў двух аўтамабілях адзін едзе.

— А, я так і думаю, што гэта цыркач.

— Ты гэта што, Піяроўна, не працуеш сёння, што па крамах бегаш?

— А ў мяне бюлетэнь да пятніцы.
Запісаў Н. КОЗЕЛ.

— Купіце, калі ласка, гэтую энцыклапедыю. У ёй ёсць усё, што карысна і трэба ведаць.

— Вялікае дзякуй, але мая жонка ведае нават тое, што і ведаць не трэба.

— У нашай установе нельга дыхаць.

— Так работы многа?

— Не. Дыхнеш, дык адразу пазнаіць, што выпіў.
Запісаў А. МАХНАЧ.

Павел САКОВІЧ

ДУГА І ПАДКОВА

Ганарлівая Дуга аднойчы дэдалася, што Падкова ёй — далёкая сваячка.

— Ну і сваячка! — высмейвала яна Падкову. — Ды яе ж нагамі ў гразь толчуць! Не тое, што я: на цёплым месцы, на шыі сяджу! Вось дзе пашана!

Непрыкметна ішоў час. Драўляная Дуга пачала трукнуць. Праўда, зношаная Падкова згубілася першай. Але фанабэрыстая Дуга не бачыла, як знайшоў яе чалавек, падняў, абцёр старанна, прынёс дахаты і прыбў яе «на ішчасце» на самым пачэсным месцы.

А ганарлівую Дугу даўно тым часам спалілі ў грубцы.

— А маю! — усхапілася жонка.

— Не ставала яшчэ траціцца!

— Ах ты, боўдзіла! — загневалася жонка. — Мае, дык, значыцца, і не радня?

Усчалася, слова за слова, тузаніна.

Ішоў дарогаю ляснік, убачыў тое, ды і тут як тут:

— Што, людзі добрыя, не падзялілі?

— Ды вось, — кажэ разгневаная жонка і тыцкае пальцам то ў мужа, то ў сасну, — гэты чалавек спілаваў гэта дрэва, зрабіў кадушку, наварыў у ёй піва і частуе сваю радню. Не, каб цесця з цешчаю паклікаць!

Ляснік паглядзеў на гонкую стройную сасну, і на прыціхлага мужыка і раз'юшаную жонку і сказаў, смеючыся:

— Хто каго любіць, той таго чубіць. А сасна таці!

Запісаў у ДОНШЫЦКІМ РАЁНЕ Г. ШУСТОВСКИ.

Анатоль ДЗІК

СМЕЛЫ
ЭКСПЕРЫМЕНТ

Пра нас з Янкам гавораць: «Нітачка з Іголачкай». Гэта таму, што працуем мы ў адным арматурным цэху электрзваршчыкамі, разам ездзім на рыбалку і паляванні, а нядаўна ажаніліся і жывем у адной кватэры: у Янкі з Галіяй пакой і ў мяне з Маняй — пакой, а вось кухня — агульная. І гэтая праклятая кухня чорнай хмарай нависла над нашай мужыцкай дружбай.

Маня з Галіяй пасварыліся з-за нейкай дробязі і жывуць зараз, як два каты ў адным мяшкі. Нашы жонкі, глумачачы нам сваю сварку, неслі адна на адну нянаведама што. І што яны там не падзялілі, для нас, мужычын, было гэтак жа загадкава, як і паходжанне марэйніскіх каналаў для астраномаў.

А сёння дзесці а дзесці гады не вечара Галя знячэўку паслізнулася на кавунавай шкарлупіцы і, падаючы, штурханула Маню. Маня з тае прычыны выпусціла з рук талерку з супам. Талерка разліцелася на дробныя кавалачкі, пабінуўшы на падлозе духмяную лужыну варыва.

— Топчашся тут, як карова на лёдзе! — закрычала Маня на Галю. — Такую талерку праз цябе расквасіла!

— Ах ты, пудзіла бязрукое! Я павіна твае шкарлупіны падбіраць! — узарвалася Галя.

І — пайшло-паехала. У паветры запахла істэрыкай і грамадзянскай вайной, але мы з Янкам мужна скончылі вярэраць і адасобіліся ў мой пакой на экстраную нараду ў рангах мужыкоў. За некалькі хвілін шчырай гаворкі мы склалі план смелага эксперымента.

Паколькі мы з Янкам гэты тыдзень працавалі ў начную змену, то пасля нарады, дзе вырашалася пытанне аб выратаванні нашай дружбы, мы пачалі збірацца на работу. Кожны раз, калі я іду на працу, мы з Маняй падуемся. Угаварыла яна мяне на такую працэдурку. Сёння Маня таксама прыпала да маіх вуснаў. А я ў гэты момант згроб яе ў ахалак і ўкінуў у Янкаў пакой, дзе Галя сцяліла ложка — збіралася легчы спаць. Маня і Галя аслупянела глядзелі адна на адну, а я тым часам шыгнуў за дзверы, а Янка два разы павярнуў ключ.

— Не пакалечылі б яны там адна адну? — выказаў я сваю трывогу.

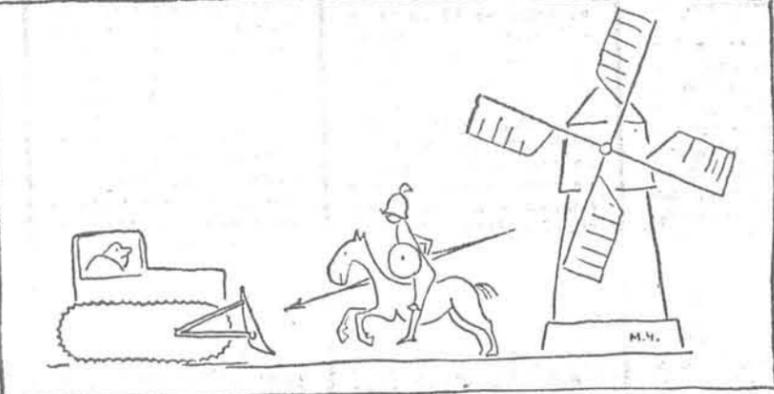
— Ну і халера іх бяры! — са злосцю кінуў Янка. Аднак я адчуваў, што і ў яго душы неспакойна.

Усю змену работа валілася ў нас з рук, і нам трызіліся страшныя сцэны. Мне здавалася, што мая Маня ў адчай можа выкінуцца з акна (трэці ж паверх), а Янка раптам успомніў, што ў яго на афіне ляжыць брытва-каса, а на сцяне вісіць стрэльба шаснаццаціга калібру. І Галя ведае, дзе схаваны патроны...

Гэта была самая доўгая і цяжкая змена ў нашым жыцці. Але і яна, нарэшце, скончылася. Мы не ішлі, а беглі дадому. Прыбегшы, мы першанерш прыдзірліва аглядзелі акно Янкавага пакоя. У ім смялялася сонца.

— Акно не разбівалі і не адчынялі, — канстатаваў сябра знікі нашага агляду. — Вазон стаіць на месцы.

Адным духам мы ўзяліся на трэці паверх і апынуліся ў кватэры. Дрыжачай рукой Янка ўчарэпіўся ў ключ, два разы павярнуў яго і ціха паціснуў на дзверы. Мы зазірнулі ў пакой і аслупянелі ад здзіўлення: абняўшыся, нібы дзве сястрычкі, на ложку соладка спалі Галя і Маня.

Дон-Кіхот XX стагоддэр.

Мал. М. ЧАРНЯУСКАГА.

С. ПАПАР

НАДПІСЫ

НА ДЗВЯРХАХ

Калі прыйшоў пад дзверы чужаком — не стой затоена за вушаком. Пераступай парог, які ты ёсць, а далей распазнаюць, што за госць.

НА ШКЛЯНЦЫ

У стрыманасці ёсць такі рубж: чым болей церпіш — меней п'еш. Але калі дабраўся да віна, то ўжо — да саменякага дна.

НА ВЕСНІЧКАХ

Паспелі яблыкі. Уваход — налева. Змей спіць, а бог заняты.
Ева.

М.Ч.

ГАВОРАЦЬ ДЗЕЦІ

САМ СЯБЕ ВЫКРЫЎ

— Ты, Слаўка, нябось у співы да мяне лазіў? — пытае жартам дзед.

— Ды не, дзядуля, яны кіслыя!

ЛІЧЫЦЬ, ДЫ НЕ ТОЕ

— Што ты, Міша, варон лічыш?

— Я не варон лічу, а вокны вунь у тым доме.

ВІНАВАТЫ САБАЧКА

— Ты ж, Вовачка, кніжку дагары трымаеш!

— Не, татачка, гэта сабачка пёг дагары нагамі.

ТАКСАМА АБНОВА

Дзеці хваляцца адзін перад адным:

— У мяне новы касцюм...

— А ў мяне новыя чаравікі...

— Не сцяраў і Вова:

— А мне тата сёння галаву пагаліў новай машынкай.

Запісаў П. ШЫВУТ.

КАЛІВА СМЕХУ З ПОЎНАГА МЕХА

З ДАўНЕЙШЫХ БЕЛАРУСКІХ ЖАРТАУ

ПАГАСЦЯВАЎ

Наважыўся Антось кума праведаць. Выбраўся ў дарогу, калі яшчэ і трэція пёўні не спявалі: свет не блізкі — дваццаць вёрст, як гаку. Дзядыбаў да кума, калі ў вокнах ва ўсю гуляла сонца.

Кум, пэўна, толькі што паснедаў, бо сядзеў за сталом і выціраў ручніком спацелы лоб. Госцю ўзрадаваўся, пасадзіў побач на лаве, падсунуў капшук з тытунём:

— Кур, кумок!

Закурыў і сам. Пацікавіўся, пыхнуўшы самакруткай:

— Ну, як вы там?

— Ды нічога.

— І мы нічога.

Памаўчалі.

Гаспадар ікнуў пасля сытага снаданку, зноў узяўся за капшук. Прапанаваў ласкава:

— Кур, кумок. Мультан, не абы якое глупства.

У Антосю ад мультану і няблізкай — нашча — дарогі цямнее ў вачах. Ён кашляе, але мусіць хваліць кума. Гаспадару прыемна, што госць упадабаў самасад, і ён шчадрэе:

— Кур, кумок!

Антось не аднекваецца — барані бог пакрыўдзіць кума, і курыць зноў і зноў. Рукі трасуцца, тахкае сэрца.

— То я пайду, мабыць, — просіцца Антось.

— Пасядзі, пакурым, — угаворвае гаспадар.

— Дзень з год, паспееш яшчэ.

— Нездаровіцца штосьці, — саромеецца сказаць праўду Антось. — Слабасць...

— Ну, то ідзі, кумок, калі так, — спачувае гаспадар. —

Наказвай, няхай і кума прыходзіць...

— Дзякуй, — кажэ Антось, знайшоўшы клямку. А, зачыніўшы дзверы, дадаў: — Кума не курыць.

НЕ ДАГАДЗІЎ

Мужык і жонка, ідучы з суседняй вёскі, дзе гулялі на хрэсьбінах, усю дарогу свагалілі. Абое былі маладыя, жылі разам ці не другі год — самыя жарты. А тут сонца падымаецца, прыпякае. Мужык згледзеў стройную сасну на прыгорку і лёг астыць у цяньку. Жонка села побач. Глядзеў мужык угору, ды раптам засмяўся.

— Ты чаго? — здзіўлялася жонка.

— Уявіў, што я гэтую сасну спілаваў, зрабіў кадушку, наварыў у ёй піва, ды сабраў на вялікадня ўсю маю радню.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 09679.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.